

To'on ñava'a xa'a Jesucristo ña nītaa taMarcos

*Ñayó'o ká'an xa'a taJuan, ta sákuchu ñivi
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

¹ Si'a kixá'á to'on ñava'a xa'a Jesucristo, Sa'ya Ndios, ² tá yóo ña nītaa taprofeta Isaías, òa ta ñika'an ndoso to'on Ndios kuiya xina'á. Nītaa ra ña ñika'an Ndios xí'in òa ta ti'ví ra sakaku na ñoyívi yó'o, kachí ra saá:

Ti'ví ñii ta xika chiño noo ñi ko'on si'na ra noo ún,

ña ndasa va'a ra yichi noo ko'on ún.

³ Ta noo yóo yuku yichí ko'on ra ka'an ndoso ra, kachí ra saá:

“Ná koo ti'va ini ndó, saá chi yachi kixaa mji taKá'no noo yó;

kindaa ndó ña on vá'a sási noo ndó, ta saá va'a kuchiño naki'in ndó ra”, kachí òa ta koo yuku yichí,

kachí taIsaías xina'á. ⁴ Saá kixaa taJuan noo yóo yuku yichí ta ñii xiiña noo yóo takuii sakuchu ra ñivi, ta ñika'an ndoso ra xí'in ñivi, kachí ra saá:

—On vása ke'é ka ndó ña on vá'a, ta nandikó ini ndó xa'a ña on vá'a ke'é ndó ña kasa ká'no ini Ndios xa'a kuachi ndó, ta saá na'a ndó kuchu ndó —kachí ra.

⁵ Ta ñivi nañoo Jerusalén, xí'in na ndóo ndi'i saá ku'a ka ñoo ña ndá'vi ndaa estado Judea vaxi na, ta kixaa na ña koni so'o na to'on ká'an ndoso taJuan. Ta saá xini so'o na, ta kixá'á ná'ma

na xa'a kuachi na, ta taJuan sakuchu ra nayó'o yuta Jordán.

⁶ Ta taJuan ndixin ra tikoto ña kuva'a xí'in yisi tícamello, ta nó'ni ñii ñá'ño ñii kití toko ra. Ta xíxi ra tika ndíama xí'in ñoño tíyoko válí yoo yuku. ⁷ Ta ñika'an ndoso ra, káchí ra saá xí'in ñivi:

—Sata yi'i vaxi ñii ta ta ndeé ka noo yi'i. Ta yi'i kúu ñii ta kisa chiño kuiti noo ra. ⁸ Yi'i sákuchu i ndó'ó xí'in takuií, ta ta vaxi sakuchu ra ndó'ó xí'in mji Níma Ndios —káchí taJuan xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJuan kivi sakuchu ra taJesús

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Ta saá kee taJesús ñoo Nazaret estado Galilea, ta kixaá ra noo yoo taJuan, ta taJuan sakuchu ra taJesús yuta Jordán. ¹⁰ Ta keta taJesús yu'u yuta, ta xini ra ñixona ñoyívi ñino noo ra, ta xini ra vaxi noo Níma Ndios, ndátan vaxi noo ñii tísata, saá vaxi noo ña, ta xikanoo ña noo ñíndichi ra. ¹¹ Ta ñivi na ndoo yu'u yuta xini so'o na to'on Ndios ñika'an ra nda ñoyívi ñino, káchí ra saá:

—Yó'ó kúu Sa'ya i, ta kí'vi ní ini i xini i, ta kúsi ní ini i xini i yó'ó —káchí Ndios.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi ñaníma ndiva'a ká'no xito ndoso ña ra

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ta xandikon Níma Ndios ñika'an ña xí'in taJesús ko'on ra xí'in ña noo yoo yuku yichí. ¹³ Ta ovi siko kivi yoo taJesús noo yuku yichí yó'o, yoo ra noo táku tíkiti yukú, ta ñaníma ndiva'a

ká'no xító ndoso ña ra. Ta saá kixaa naángel, ta chindeé na ra, taxi na nda'a ra ña xini ñó'ó noo ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a tajesús
ña kixá'á ra kisa ndivi ra chiño Ndios
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)*

¹⁴ Kivi chikaa na tJuan ini ve'e kaa, ta tajesús kua'an ra estado Galilea, ta nika'an ndoso ra to'on ñava'a xa'a Ndios xí'in nivi, ¹⁵ káchí ra saá:

—Xa kixaa kivi ña chitóni Ndios. Ta xa yoo yatin ní yichi ña xá'nda chiño Ndios kutaku yó. On vása ke'é ka ndó ña on vá'a, ta nandikó ini ndó ta kandixa ndó to'on ñava'a yó'o —káchí ra xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a tajesús kivi kana ra
komi taa na táva tiaká ña kundikon na sata ra
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)*

¹⁶ Tá kua'an tajesús yu'u mini Galilea, ta xini ra tSimón* xí'in ñani ra tAndrés, nayó'o sákana na ñono ini takuií, chi na táva tiaká kúu na. ¹⁷ Ta nika'an tajesús xí'in na:

—Na'a ndó kundikon ndó yi'i, ta saná'a i ndó'ó ndasaá nakaya ndó nivi kundikon na yichi Ndios.

¹⁸ Ta xandikon sandakoo nataa yó'o ñono na, ta xikundikon na kua'an na sata tajesús.

¹⁹ Ta lo'o ka kua'an tajesús, ta xini ra tJacobo xí'in ñani ra tJuan, sa'ya tZebedeo, ndóo na ini tón barco sánda'a na ñono na. ²⁰ Ta nika'an tajesús xí'in na:

—Na'a ndó kundikon ndó yi'i.

* **1:16** Inka kivi naní tSimón kúu Pedro.

Ta saá sandakoo nataa yó'o yivá na taZebedeo, ta sandakoo na inká na kisa chiño noo na, ta xikundikon na kuá'an na sata taJesus.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesus kivi nakutá'an ra
xí'in ñii ta ta kómí níma ndivá'a
(Lc. 4:31-37)*

²¹ Ta nixaá na ñoo Capernaum, ta ndi'i saá kivi yii ña nákindée najudío taJesus kí'vi ra ve'e ño'o sinagoga sáná'a ra ñivi. ²² Ta naka'nda ini ñivi xini so'o na ña ká'an ra, chi sáná'a ra na ndatán sáná'a ñii ta ta kómí ndayí, ta inká namaestro na sáná'a ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés xina'á, nayó'o sáná'a na ndatán sáná'a ñivi na on vása kómí ndayí. ²³ Ta ve'e ño'o sinagoga yóo ñii ta ta kómí níma ndivá'a, ta ñii ndeé ní nika'an ñandivá'a, káchí ña saá:

²⁴ —Yó'ó kúu Jesús tañoo Nazaret, ta, ¿ndachun sándi'í'ún ndi'í? ¿Án xa kixaá ún sandi'í'ún xa'a ndi? Xini va'a i yu kúu ún, yó'ó kúu Ta taYii ta kixi noo Ndios —káchí ña xí'in ra.

²⁵ Ta taJesus nika'an ra xí'in ñandivá'a, káchí ra saá:

—iKasi yu'u ún ta saña ún tayó'o!

²⁶ Ta níma ndivá'a ndeé ní sakisin ña tayó'o, ta ñinda'yi ní ña, ta saá saña ña tayó'o. ²⁷ Ta ndi'i na ndóo naka'nda ini na xini na ñayó'o, ta ñinda'ka to'on xí'in tá'an mji na:

—¿Yukía yó'o? ¿Án inká ndeé xaá sáná'a ra mji yó vitin? Kómí ra ndayí xá'nda chiño ra noo níma ndivá'a ta kisa ndivi ña ña ká'an ra —káchí na.

28 Ta kama ní n̄ix̄it̄a ní'no' t̄o'on x̄a'a t̄aJesús ndi'i ñoo estado Galilea.

Ñayó'o ká'an x̄a'a t̄aJesús k̄iv̄i s̄anda'a ra ña'a ñás̄iso t̄aSimón
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Tá k̄ee na ve'e ño'o sinagoga yó'o, ta kūa'an t̄aJesús x̄i'in t̄aJacobo x̄i'in t̄aJuan, ta n̄ixāa na ve'e t̄aSimón x̄i'in ñani ra t̄aAndrés. 30 Ta ña'a ñás̄iso t̄aSimón kándú'u ñá noo x̄ito, ndeé ní ndó'o ñá kūe'e ka'n̄i. Tá k̄ixāa t̄aJesús ta nd̄ato'on na x̄i'in ra ña ndó'o ñá. 31 Ta saá t̄aJesús n̄it̄ond̄aa yatin ra noo kándú'u ñá, ta t̄iin ra nda'a ñá chindeé ra ñá ndakoo ñá. Ta x̄and̄ik̄on saña kūe'e x̄i'in ñá ta nd̄uva'a ñá, ta k̄ix̄á'á ñá k̄isa ndivi ñá ña kuxu na.

Ñayó'o ká'an x̄a'a t̄aJesús k̄iv̄i s̄anda'a ra kūa'a ní na ndeé ndó'o
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Tá x̄ikuaa n̄iketá ño'o, ta kūa'a ní n̄ivi kūa'an na x̄i'in natá'an na, na ndeé ndó'o, x̄i'in ink̄a na kómí ním̄a ndiva'a, ta n̄ixāa na noo t̄aJesús. 33 Ta saá kūa'a ní nañoo n̄akutá'an na yé'é ve'e noo yóo t̄aJesús, 34 ta s̄anda'a ra kūa'a ní na ndeé ndó'o, chi kūa'a ní noo kūe'e yóo x̄i'in na. Ta t̄ava ra kūa'a ní ním̄a ndiva'a x̄ikomí sava na, ta on vása ní-taxi ra k̄a'an nd̄a ñii ním̄a ndiva'a yó'o, chi ñaním̄a ndiva'a x̄in̄i ña yu kúu ra.

Ñayó'o ká'an x̄a'a t̄aJesús k̄iv̄i n̄ik̄a'an ndoso ra t̄o'on va'a kūa'a ní ñoo estado Galilea
(Lc. 4:42-44)

35 Ta x̄itaan ní ta naa ka, ndakoo t̄aJesús ta k̄ee ra kūa'an ra ñii x̄iina noo on koó n̄ivi, ta n̄ik̄a'an

ra xí'in Ndios. ³⁶ Ta taSimón xí'in natá'an ra kee na kuá'an na nandukú na ra, ³⁷ ta naní'i na ra, ta nika'an na saá xí'in ra:

—Kua'a ní nivi nándukú na yó'ó.

³⁸ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—Kō'on yó ndi'i ñoo yatin ña ka'an ndoso i to'on va'a xí'in nivi, chi xa'a ñayó'o kúu ña kixaa i —káchí ra xí'in na.

³⁹ Ta xika ra ndi'i saá ñoo estado Galilea, ta kí'vi ra ve'e ño'o sinagoga ña ka'an ndoso ra to'on va'a xa'a Ndios, ta táva ra kuá'a ní nima ndiva'a ña kómí nivi.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra
ñii ta ndeé ndó'o kue'e tá'yí*

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Ta ñii ta, ndeé ní ndó'o ra kue'e tá'yí ña naní lepra, ta kixaa ra noo yóo taJesús, ta xikuxítí ra noo ra, ta xaku ndá'ví ra, káchí ra saá:

—Tata, tá kóni ún, ta sanda'a ún yi'i noo kue'e ña ndó'o i.

⁴¹ Ta taJesús kúnda'ví ní ini ra xíni ra tayó'o, ta chinóo ra nda'a ra soko tayó'o, ta nika'an ra:

—Kóni i chindeé i yó'ó. ¡Nda'a ún!

⁴² Ta xandikon saña kue'e tá'yí xí'in ra, ta nduva'a ra. ⁴³ Ta saá taJesús nindayi ra tayó'o, ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

⁴⁴ —On ndato'on ún xí'in nda ñii nivi. Ta vitin kō'on ún noo tasutu ná koto ra yó'ó ña kundaa ini ra xa ninda'a ún. Ta kuni'i ún ndi'i ñasoko ña xá'nda chiño ndayí Ndios ña nita taMoisés, ta taxi ún ñayó'o nda'a Ndios ña kundaa ini nivi xa ninda'a ún —káchí taJesús xí'in ra.

⁴⁵ Ta kee ra kuə'an ra, ta nda víka ndato'on ra xí'in nivi ña ndo'o ra, ta nixita ní'no to'on ndasaá nda'a ra, kisa taJesús. Xa'a ñayó'o taJesús on vása kivi kivi ka ra inka ñoo, ta kuə'an ra yoo ra ñii xiiña noo on koó nivi. Ta saá ni, kuə'a ní nivi na kee ndi'i saá ñoo kixaə na noo ra.

2

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ta on kivi kanda

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Niya'a sava kivi ta taJesús ndikó tuku ra ñoo Capernaum, ta nanivi xini so'o na ña ndikó ra. ² Ta xandikon kuə'a ní nivi nakutá'an na ve'e noo yoo ra, ta ni-kunani kundoo ndi'i na ve'e yó'o, ni nda yé'é on vása ní-kunani kundoo na. Ta ká'an taJesús to'on ñava'a xa'a Ndios xí'in ndi'i na. ³ Ta komi ta ñisokó na ñii xito noo kánoo ta on kivi kanda, ta kuə'an na ve'e noo yoo taJesús. ⁴ Ta ni-kuchiño kivi na xí'in tayó'o ini ve'e noo yoo taJesús chi chutú ní nivi. Ta saá ndaa na sini ve'e, ndiso na xito noo kánoo ta on kivi kanda, ta kindaa na sava chiyo ña nixonə ñii yavi noo kuchiño sanoo na tayó'o noo taJesús. ⁵ Tá taJesús xini ra ña kándixa na komi ta yó'o ndi kúndeé ra sanda'a ra tatá'an na, ta nika'an taJesús xí'in ta ndeé ndó'o, káchí ra saá:

—Ñani, vitin xa kisa ká'no ini i xa'a kuachi ún —káchí taJesús.

⁶ Ta ndoo sava na sáná'a ndayí Ndios, ta xini so'o na ña nika'an taJesús, ta xani sini na saá: ⁷ “¿Ndá ndayí kómí tayó'o ka'an ra saá? Kándiva'a ra xí'in Ndios. Chi kúndaə ini yó ndi

ñii laá Ndios kómí ndayí kasa ká'no ini ra xa'a kuachi ñivi." ⁸ Ta xandikōn taJesús xini ra yukia xani sini nayó'o, ta ñika'an ra saá xí'in na:

—¿Ndachun xani sini ndó ña on vá'a yó'o? ⁹ ¿Yukia yo'vi ka ka'an i xí'in ta on kivi kanda? ¿An yo'vi ka ka'an i xí'in ra ña ndoo kuachi ra? ¿An yo'vi ka ka'an i xí'in ra ña nakundichi ra, ta ná kuiso ra xito ra ta ko'on xá'a ra? ¹⁰ Ta vitin sanda'a i tayó'o, ta saá kundaá ini ndó'ó ndi yi'i kuu ta kómí ndayí Ndios ñoyivi yó'o ña nakata i kuachi ñivi —káchí taJesús xí'in na.

Ta saá ñika'an ra xí'in ta ndeé ndó'o yó'o:

¹¹ —Nakundichi ún ta ná kuiso ún xito ún, ta no'o ún vitin —káchí taJesús xí'in ra.

¹² Ta xandikōn nakundichi tayó'o, ta nakusokó ra xito ra, ta kee ra kuano'o ra, xini ndi'i ñivi. Ta ndi'i nayó'o ñaka'nda ní ini na, ta kisa ká'no ní na Ndios, ñika'an na saá:

—¡Ta'an koni yó ñava'a yó'o! —káchí na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi kana ra taLeví ña kundikōn ra sata ra (inka kivi ñani taLeví kuu Mateo)

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Ta ñiya'a ñayó'o, ta ku'a'an taJesús xika ra yu'u mini Galilea. Ta ku'a'a ní ñivi kixaa na noo ra, ta kixá'a ra sáná'a ra na. ¹⁴ Ta yá'a ra ku'a'an ra, ta xini ra taLeví sa'ya taAlfeo, yoo ra kisa chiño ra noo káya ra si'un xa'a nagobierno ñoo Roma. Ta ñika'an taJesús xí'in ra, káchí ra saá:

—Na'a, kundikōn ún sata i —káchí ra.

Ta saá nakundichi taLeví, ta ku'a'an ra sata taJesús.

15 Tá n̄ixaā taJesús xí'in naxíka xí'in ra ve'e taLeví, ta k̄ixaā kuā'a ní na káya s̄i'ún xa'a nagobierno xí'in kuā'a ní inka na kánóo to'on ña on vá'a xa'a, ta x̄ikundoo na xíxi na xí'in taJesús, chi kuā'a ní nayó'o kúu na kuā'an s̄ata ra. 16 Ta nafariseo xí'in sava na sáná'a ndayí Ndios x̄ini na yu kúu n̄ivi ndóo xíxi xí'in taJesús, ta n̄ika'an na xí'in naxíka xí'in taJesús:

—On vása va'a ñayó'o. ¿Ndachun xíxi ra xí'in n̄ivi na káya s̄i'ún xa'a nagobierno, xí'in inka na kánóo to'on ña on vá'a xa'a? —káchí na.

17 Ta x̄ini so'o taJesús yukiā n̄ika'an na, ta n̄ika'an ra saá xí'in na:

—N̄ivi na on vása ndeé ndó'o, on vása x̄ini ñó'ó nayó'o na kasa t̄atan ña'a, ta n̄ivi na ndeé ndó'o kúu na x̄ini ñó'ó kutátán. On s̄ivi xa'a n̄ivi va'a kúu ña k̄ixaā i ñoyívi yó'o. Ta xa'a n̄ivi on vá'a kúu ña k̄ixaā i, ta kana i na ña nandikó ini na ta kundik̄on na yich̄i Ndios —káchí ra xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña yóo so'on n̄ivi
(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)*

18 Nafariseo xí'in na ndík̄on s̄ata taJuan yóo so'on na. Ta k̄ixaā sava n̄ivi noo taJesús, ta n̄indaqā to'on na ra:

—Kuā'a ní yich̄i yóo so'on na ndík̄on s̄ata taJuan, ta yóo so'on nafariseo. Ta naxíka xí'in m̄i'ún, ¿ndachun nda ñii k̄ivi on vása yóo so'on na?

19 Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—Tá yóo ñii t̄a t̄a tonda'a, ta ndi'i n̄ivi na yóo vik̄o tonda'a yó'o xíxi na, ta on k̄ivi koo so'on na,

saá chi yóo kạ tayó'o xí'in na. ²⁰ Ta kịvị ña vạxi ọn kóo kạ ra xí'in na. Ta saá kía koo so'on na.

²¹ 'Tá yóo tikọto ña yatá, ta ndạ ñii nịvi ọn sanda'a na ña xí'in tikọto xaá, saá chi tá nakata na ña, ta nduu lo'o ña xaá, ta nasita ña tikọto yatá, ta kini kạ tạ'ndạ tikọto yatá yó'o. ²² Ta nduta vino xaá, ta ndạ ñii nịvi ọn vása taan na rá ini ñii yatá, saá chi tạ'ndạ ñii yó'o, ta kuịta ndi'i tánduta vino ta ndi'i xa'a ñii. Xíni ñó'ó taan na tánduta vino xaá ini ñii xaá —káchí tạJesus.

Ñayó'o ká'an xa'a tạJesus kómí ra ndayí ka'nda chiño ra xa'a kịvị yị ña nákindée najudío (Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ Ñii kịvị yị ña nákindée najudío, ta tạJesus xí'in naxíka xí'in ra, kuạ'an na yá'a na ma'ño noo yóo yita trigo. Ta naxíka xí'in tạJesus kịxá'á na xá'nda na yoko ta kịndaa na soo trigo, ta xaxi na trigo. ²⁴ Ta xịni nafariseo ña ke'é nayó'o, ta nịka'an na saá xí'in tạJesus:

—Naxíka xí'in ún nịya'a ndoso na ndayí Ndios chi xa'nda na trigo, ta ọn vá'a kasa chiño yó kịvị yị ña nákindée yó, káchí ndayí Ndios ña nịta tạMoisés xịna'á.

²⁵ Ta ndakuiin tạJesus, káchí ra saá xí'in na:

—¿An ọn vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios noo ká'an ña xa'a xị síkuá yó tẹy David xí'in natá'an ra, kịvị nịxi'i ní na soko? ²⁶ Kuyạ xịna'á xịtakụ tạAbiatar tạ ndíso chiño noo ndi'i nasutu, ta nịkì'vi tẹy David ini ve'e Ndios, ta xịxi ra sịta va'a ñayị vará ọn sịvị sutu xịkuu ra. Ta tạxi ra sịta va'a yó'o nda'a natá'an ra xịxi na. Ta káchí

ndayí Ndios saá: “Ndasaá sutu kuiti kúchiño kuxu sítá va'a ñayii” —káchí taJesús xí'in na.

²⁷ Ta káchí ka ra saá xí'in na:

—Xa'a ñivi kúu ña kisa va'a Ndios kivi ña nákindée yó, on sivi xa'a kivi ña nákindée yó kúu ña kisa va'a ra ñivi. ²⁸ Yi'i, ta ta kixi noo Ndios, kómí i ndayí ka'an i yukia va'a ke'é yó kivi yii ña nákindée yó —káchí taJesús xí'in na.

3

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ñii ta ta yichí nda'a
(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Ñii kivi taJesús ñiki'vi tuku ra ve'e ño'o sinagoga, ta yóo ñii ta ta yichí nda'a, ta on vása kánda ña. ² Ta ndóo sava nafariseo ña nándukú na ndasaá chikaá na kuachi satá taJesús. Ta xito naní na yukia ke'é taJesús, án sanda'a ra tayó'o, chi kivi yii ña nákindée na kúu ña. ³ Ta taJesús ñika'an ra xí'in ta ta yichí nda'a si'a:

—Na'a kundichi ún ma'ño noo ndi'i ñivi yó'o.

⁴ Ta saá taJesús ñinda'ka to'on ra ñivi:

—¿Yukia káchí ndayí Ndios xa'a kivi yii ña nákindée yó? ¿Án on vása ndixa káchí ña ke'é yó ñava'a ta on ke'é yó ñandiva'a? ¿Án on vása ndixa káchí ña va'a sakaku yó ñivi ta on sandi'i yó xa'a na? —káchí ra.

Ta nayó'o nda ñii na on vása ndákuijn, tásijn ndóo na. ⁵ Ta taJesús ñakoto va'a ra noo ndi'i na, ta ñisaá ra xini ra na, ta kúchuchú ní ini ra chi na toon ní ini kúu na. Ta ñika'an ra xí'in ta ta yichí nda'a:

—Sanakaa ún nda'a ún vitin —káchí ra.

Ta tayó'o sanakaa ra nda'a ra, ta nduvá'a ña.
⁶ Ta kēe nafariseo kuá'an na, ta kixá'á ká'an tá'an na xí'in na ndíkōn partido ta Herodes ndasaá koo ka'ni na ta Jesús.

Ñayó'o ká'an xá'a kuá'a ní ñivi ndóo na yu'u m̄ini

⁷ Ta ta Jesús xí'in naxíka xí'in ra kēe na kuá'an na yu'u m̄ini Galilea. Ta kuá'a ní ñivi na kixi ndi'i saá ñoo estado Galilea kuá'an na sata ra. ⁸ Tá xini so'o ñivi na inká ñoo ñavá'a ké'é ta Jesús, ta kuá'a ní na kixaa ñoo ra. Nayó'o kēe na ndi'i saá xiiña, ña kúu ñoo Jerusalén xí'in inká kuá'a ñoo estado Judea, kuá'a ñoo estado Idumea, kuá'a ñoo ña ñó'o inká tá'ví yuta Jordán, xí'in kuá'a ñoo ña ndá'vi ndaa ñoo Tiro, xí'in ñoo Sidón.
⁹ Ta ta Jesús ñika'an ra xí'in naxíka xí'in ra ña koo ti'va ñii tón barco lo'o, ña ndaa ra sata tón yó'o, saá chi yóo kuá'a ní ñivi, ta chútú ní na ñoo ra, ta yiyo ní chinda'á na ra ta nakava ra ta takué'e ra. ¹⁰ Ta xa sanda'a ra kuá'a ní ñivi, ñakán inká na ndeé ndó'o kóni na tondaa yatin na ra andá tiin na ra ña koni na nda'a na. ¹¹ Ta ñivi na kómí níma ndiva'a xini na ra, ta xikuxítí na nda ñoo ño'o ñoo ra, ta xí'in ndi'i ndee na ñika'an na, káchí na saá:

—¡Yó'ó kúu ún Sa'ya Ndios!

¹² Ta ta Jesús xa'nda chiño ra ñoo ndi'i ñaníma ndiva'a ña on ndato'on ña yu kúu ra.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi nakaxin ra uxu
ovi taa,
ta taxi ra ñandayí nda'a na
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)*

¹³ Ta saá taJesús ndaa ra ñii xiki ta kana ra na nakaxin ra vaxi noo ra, ta kixaa na nakutá'an na xí'in ra. ¹⁴ Ta nakaxin ra uxu ovi taa, ña kasa chiño na xí'in ra, ta ko'on na ka'an ndoso na to'on ñava'a xí'in ñivi inká ñoo, ¹⁵ ta kukomí na ndayí ña sanda'a na na ndeé ndó'o, ta kukomí na ndayí ña tava na nímā ndivá'a ña sáxo'vi inká ñivi. ¹⁶ Ta ñii ñii ta uxu ovi yó'o ñaní ra si'a: ñii ra ñaní Simón, ta taJesús sakunaní ña'á ra Pedro; ¹⁷ inká ra ñaní Jacobo, xí'in ñani ra taJuan, sa'ya taZebedeo kúu ovi tayó'o, ta taJesús nachinóo ra inká kivi ña ovi saá tayó'o ña kúu Boanerges; to'on yó'o kóni kachí ña: Ndason ní tachí na ká'an na, ndatán ndá'yi savi, saá ká'an na; ¹⁸ inká ra ñaní Andrés; inká ra ñaní Felipe; inká ra ñaní Bartolomé; inká ra ñaní Mateo;* inká ra ñaní Tomás; inká ra ñaní Jacobo, sa'ya taAlfeo; inká ra ñaní Tadeo; inká ra ñaní Simón ta kúu ta ndíkon partido ñaní ña cananeo; ¹⁹ inká ra ñaní Judas Iscariote. Tayó'o xikuu taa ta ñitondaa ñisikó kuí'ná taJesús nda'a na sáa ini xini ña'á.

*Ñayó'o ká'an, ñivi ñiká'an na xá'a taJesús
kómí ra ndee ñanímā ndivá'a
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)*

Ta saá taJesús kuano'o ra ñoo Capernaum, ta ñikí'vi ra ñii ve'e, ²⁰ ta kuá'a ní ñivi tuku nakutá'an na ve'e yó'o, ta chútú ní ñivi anda ni

* **3:18** Inká kivi ñaní taMateo kúu Leví.

n̄i-kivi kuxu ra xí'in naxíka xí'in ra. ²¹ Tá x̄inj̄i s̄o' nave'e ra ñayó'o, ta k̄ixāa na naki'in na ra no'o ra xí'in na ve'e na, chí káchí na saá:

—Ta sána ini kúu ra.

²² Ta na sáná'a ndayí Ndios na k̄ixi ñoo Jerusalén, n̄ika'̄an na saá:

—Ñaká'no noo ndi'i ním̄a ndiv̄a'a, naní ña Beelzebú,† tíin ní ña taJesús yó'o. Xí'in ndee ñaká'no noo ndi'i ním̄a ndiv̄a'a táva tayó'o ñaním̄a ndiv̄a'a —káchí na.

²³ Ta taJesús k̄ana ra na v̄axi na noo ra, ta ndato'on ra xí'in na ñii cuento ña saná'a ra na:

—¿Ndasaá kúchiño ñaním̄a ndiv̄a'a ká'no tava ña ním̄a ndiv̄a'a tá'an m̄ji ña? ²⁴ Tá yóo ñii ñoo, ta on v̄asa yóo yu'ú n̄ivi, ta nata'v̄i tá'an na, ta k̄ixá'á na káni tá'an na xí'in natá'an na, ta kama ní ndi'i x̄a'̄a ñoo yó'o. ²⁵ Tá yóo ñii ve'e noo nata'v̄i tá'an na, ta káni tá'an na, ta ndi'i x̄a'̄a n̄ivi ve'e yó'o. ²⁶ Ta ñaním̄a ndiv̄a'a ká'no Satanás xí'in ndi'i ním̄a ndiv̄a'a tá'an ña, táná nata'v̄i tá'an ña án ná kani tá'an ña xí'in tá'an m̄ji ña, ta yach̄i ní ndi'i x̄a'̄a yich̄i ña.

²⁷ 'Tá yóo ñii ta ndeé ní ndaku, ta n̄ivi on kúchiño k̄i'vi na ve'e ra ña kindaa na ñakuíká kómí ra. Si'na x̄inj̄i ñó'ó katón na ra, ta saá kúchiño k̄i'vi na kindaa na ndi'i ñakuíká kómí ra. Ndatán yóo ta ndeé ní ndaku yó'o, saá yóo ñaním̄a ndiv̄a'a ká'no.

²⁸ 'Ndixa ká'̄an̄i xí'in ndó, Ndios kúchiño kasa ká'no ini ra x̄a'̄a ndi'i ña on vá'a ké'é n̄ivi, ta kúchiño kasa ká'no ini ra x̄a'̄a ndi'i to'on ña ká'̄an̄i ndiv̄a'a na xí'in Ndios. ²⁹ Ta ndi'i n̄ivi na

† 3:22 Ink̄a k̄vj̄i naní Satanás kúu Beelzebú.

ká'an ndivá'a xí'in Níma Ndios,‡ ta Ndios on kasa ká'no ini ra xá'a nivi yó'o, saá chi nakuiso na kuachi ña on vá'a yó'o ndi'i saá kivi ña vaxi.

³⁰ Nika'an taJesús saá xí'in na, saá chi na sáná'a ndayí Ndios nika'an na si'a:

—Níma ndivá'a tীন ña tayó'o —káchí na xá'a taJesús.

Ñayó'o ká'an xá'a kivi kixaa nañani taJesús xí'in si'í ra

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ta saá kixaa nañani taJesús xí'in si'í ra. Ta yíta na ke'e noo yoo ra, ta tiví na nika'an na kana na ra kixi ra noo na. ³² Ta nivi na ndoo xini so'o ña ká'an taJesús, ndato'on na xí'in ra, káchí na saá:

—Tata, si'í ún xí'in nañani ún yíta na ke'e, ta ndúkú na yó'ó —káchí na.

³³ Ta ndakuiin taJesús, nika'an ra xí'in na:

—¿Yu kúu si'íj? ¿Ta yu kúu ñani j?

³⁴ Ta nakoto ra noo ndi'i nivi na ndoo noo ra, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Yó'o ndoo si'íj xí'in ñani j. ³⁵ Chi nivi na kisa ndivi ña kóni Ndios, nayó'o kúu ñani j xí'in kiva j xí'in si'íj —káchí taJesús.

4

Cuento yó'o ndato'on xá'a taa chí'i ndikin trigo
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

‡ **3:29** Nii to'on ña ká'an ndivá'a xí'in Níma Ndios kúu ña ká'an nivi ndí ndee ña kisa ndivi chiño va'a kúu ndee ña vaxi noo níma ndivá'a ká'no.

¹ Ta tuku kixá'á taJesús sáná'a ra ñivi yu'u m̄ini. Ta kixaā kuá'a ní ñivi ñōo yóo ra, ta saá ndaa ra ñii tón barco, ta x̄ikoo ra sāta tón barco ñōo m̄ini, ta ndi'i ñivi yó'o yíta na yu'u takuií.

² Ta kixá'á ra ndátō'on ra kuá'a ní cuento ña saná'a ra na, ta káchí ra saá xí'in na:

³ —Konj̄ sō'o ndó cuento yó'o. Saá ndo'o ñii taā ta chí'i ndik̄in trigo. ⁴ Ta kixá'á ra xíta ní'nō ra ndik̄in trigo ña chí'i ra ñōo ño'o. Ta sava ña ñikoyo yichj̄, ta kixaā tísaa ta xaxi rí ña.

⁵ Sava ndik̄in ñikoyo ñōo yásín ní ño'o sāta yūu, ta ndik̄in yó'o kama ní ñindut̄a ña, chí on vása kuíkon ñōo ño'o yó'o. ⁶ Ta keta ño'o ta ñiyichj̄ ña, ta ndi'i x̄a'a ña, saá chí ñi-kee kónó tio'o ña. ⁷ Ta sava ña ñikoyo ma'ñō tón ñiñō, ta ñindut̄a ña, ta ñi-kuchiñō kua'no ña, saá chí x̄a'no tón ñiñō yó'o ta x̄a'ni ndut̄a nó ña, ñakán ñi-kuchiñō taxi ña ndik̄in.

⁸ Ta sava ndik̄in ñikoyo ñōo ño'o va'a ña kuíkon. Ta ñindut̄a ña, ta x̄a'no ña, ta kuá'a ní ñixiyo ndik̄in yita yó'o. Sava yita taxi ña ōko uxu ndik̄in, sava yita taxi ña unj̄ s̄iko ndik̄in, ta sava yita taxi ña ñii ciento ndik̄in.

⁹ Ta ñika'an̄ kā taJesús:

—Ndi'i ndó'ó ñivi na yóo sō'o, xínj̄ ñó'ó chikaā sō'o ndó ña ká'an̄ j̄ xí'in ndó —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an̄ ndachun taJesús sáná'a ra ñivi xí'in cuento

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Tá xa kee ñivi kuano'o na, ta ñindoō taJesús xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra xí'in ink̄a na ndíkon sāta ra, ta ñindākā to'on ña'á na yukíá káchí

cuento ña ndato'on ra. ¹¹ Ta saá nika'an ra xí'in na:

—Ta ndó'ó kúndaꝯ ini ndó to'on ña ñó'o se'é ña yo'vi ní ña ká'an xa'a yichi noꝯ xá'nda chiño Ndios, chi saá taxi Ndios nda'a ndó. Ta inka nivi kuiti xini so'o na to'on yó'o, ta on vása kúndaꝯ va'a ini na yukia káchí ña. ¹² Ta saá kundivi ña nitaá ñii taprofeta xina'á, káchí ra: “Vará xito na, ta on vása xini na ñandaꝯ. Vará xini so'o na, ta on vása chikaꝯ so'o na, ni on vása kúndaꝯ ini na ña ndato'on i. Ñakán on vása nándikó ini na, ta Ndios on kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a na”, káchí to'on Ndios —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an taJesús nándaxin ra cuento xa'a taá chí'i ndikin trigo

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Ta saá taJesús nika'an ra xí'in na:

—¿Án on vása kúndaꝯ ini ndó yukia káchí cuento yó'o? Tá on vása kúndaꝯ ini ndó ñayó'o, ta, ¿ndasaá kúndaꝯ ini ndó inka cuento ña ndato'on i xí'in ndó? ¹⁴ Ta cuento yó'o káchí ña saá: Taá ta chí'i ndikin trigo ñii ki'va yoo ra xí'in ñii taá ta ká'an ndoso to'on Ndios xí'in nivi. ¹⁵ Sava nivi ndatán ndó'o ndikin ña nikoꝯo yichi, saá ndó'o na. Saá chi xini so'o na to'on yó'o, ta kixaꝯ ñandiva'a ká'no ta táva ña to'on Ndios ña xini so'o na. ¹⁶ Sava nivi ndatán ndó'o ndikin ña nikoꝯo noꝯ yuu, saá ndó'o na. Saá chi xini so'o na to'on Ndios, ta xandikon náki'in va'a na ña, ta kúsiꝯ ní ini na. ¹⁷ Ta yá'a ñii káni lo'o, tá kixá'á vaxi ña xó'vi na, án inka nivi on xiin ka na koni ña'á na xa'a ña kándixa na to'on Ndios, ta nayó'o xandikon sándakoo na yichi Ndios, ta on xiin ka

na kandixa na, saá chi ɔn tɔ'án chikaɔ vɔ'a ini na tɔ'on Ndios. ¹⁸ Ta sava nivi ndatán ndó'o ndikɔn ña ñikoyo noo tón ñiño, saá ndó'o na. Saá chi xini so'o na tɔ'on Ndios, ¹⁹ ta chiño yoo ñoyivi yó'o sándi'i ní ini na, ta kixá'á na kisa chiño na ña kukomí na kuɔ'a ní ka ñakuíká ñoyivi yó'o, ta chíkaɔ ní ini na kasa ndivi na ña kúsiɔ ini mji na, ta saá ɔn xjin ka na kutaku na ndatán ká'an tɔ'on Ndios. ²⁰ Ta sava nivi ndatán ndó'o ndikɔn ña ñikoyo ño'o vɔ'a ña kuíkon, saá ndó'o na. Saá chi xini so'o na tɔ'on Ndios, ta náki'in vɔ'a na ña, kándixa na ña, ta kúndeé na nduu na nivi na vɔ'a ini, ta ké'é na kuɔ'a ní ñava'a noo Ndios. Ndatán yoo ñii ndikɔn ña táxi oko uxu ndikɔn, ta inkɔ ndikɔn ña táxi unj siko ndikɔn, ta inkɔ ndikɔn ña táxi ñii ciento ndikɔn, saá yoo nivi na kándixa ndino'o ini tɔ'on Ndios —káchí tɔJesús xí'in naxíka xí'in ra.

Cuento yó'o ndátɔ'on xɔ'ɔ ndasaá yoo ño'o tóon

(Lc. 8:16-18)

²¹ Ta ndátɔ'on tɔJesús xí'in na inkɔ cuento ña saná'a ra na:

—Tá nátoon yó ñii ño'o, ta ɔn chikaɔ se'é yó ña tixin ñii yaxin án tixin xito. ɔn vása ké'é yó saá, ta vɔ'a ka chinoo yó ña noo síkón ña naye'e ndi'i ña. ²² Kúndaɔ ini yó ndí ndi'i ña yoo se'é vitin, ñii kivi ña vaxi nativi ndi'i ña, ña konj ndi'i nivi ña. ²³ Ndi'i ndó'ó nivi na yoo so'o, xini ñó'ó chikaɔ so'o ndó ña ká'an j xí'in ndó —káchí tɔJesús xí'in na.

²⁴ Ta tuku ñika'an tɔJesús xí'in na:

—Kani va'a ini ndó xa'a ña xini so'o ndó. Ndatán yóo kiva cho'on ndó, saá koo kiva cho'on Ndios xí'in ndó. Ta ndó'ó na va'a xini so'o, Ndios taxi ra ku'a ka ña kundaa ini ndó ña xini so'o ndó. ²⁵ Nivi na kundaa ini ñandaa vitin, kundaa ka ini na kivi ña vaxi, ta nivi na on xiiin kundaa ini ñandaa vitin, ta kivi ña vaxi Ndios kindaa ndi'i ra ñalo'o kundaa ini na.

Cuento yó'o ndátō'on xq'a ndasaá xá'no yita trigo

²⁶ Ta tuku nika'an taJesús xí'in nivi:

—Ndatán ndó'o ndikin ña xita ní'no ñii ta ña chi'i ra noo ño'o, saá yóo yichi noo xá'nda chiño Ndios. ²⁷ Ta tayó'o án ta kisin án ta ndító kuu ra, ta saá yá'a ñoó ta yá'a ndiví, ta on vása xini ra ndasaá ndúta ndikin trigo yó'o, ta xá'no ña noo ño'o. ²⁸ Ño'o chindeé ña ndikin ña nduta ña; si'na kuu ña ndatán ñii ku'u kuí, ta saá koo yoko ña, ta sondi'i koo ndikin ña. ²⁹ Tá xa nixino va'a ñatrigo, ta tí'ví ra nivi ka'nda na ña, chi xa kixaa kivi ka'nda na ña —káchí taJesús.

*Cuento yó'o ndátō'on xq'a ndikin mostaza
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)*

³⁰ Ta nika'an tuku taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—¿Ndasaá yóo yichi noo xá'nda chiño Ndios? ¿Ndá cuento ndatō'on yó ña nandaxin yó xa'a ña? ³¹ Ndatán yóo ñii ndikin mostaza, saá yóo yichi noo xá'nda chiño Ndios. Válí ní ka ndikin yó'o noo ndi'i ndikin yóo ñoyivi yó'o. ³² Tá xa chi'i nivi ndikin yó'o, ta xá'no ña ta ndúu ña ña ká'no ní ka noo ndi'i inka ñatata chí'i nivi.

Ta nándika tón nda'á ña ñoḡ táxi ña kundat̃i nandoso tísaa —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an ndachun saná'a taJesús ñivi xí'in cuento

(Mt. 13:34-35)

³³ Ta ñiká'an taJesús xí'in ñivi kuá'a ní ka cuento ña saná'a ra na xa'a yich̃i ñoḡ xá'nda chiño Ndios. Ndaḡo'on ra xí'in na xí'in cuento válí yó'o ña va'a kúchiño kundaḡa ini na. ³⁴ Ta on vása ní-saná'a ra nayó'o xí'in inká ñoḡ to'on. Tá kíndḡo mató'ón ra xí'in naxíka xí'in ra, ta nandaxin ndi'i ra cuento yó'o ñoḡ na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sayaa ra tach̃i xí'in takuii m̃ini

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Ta kivi yó'o tá kuá'an kuñoó, taJesús ñiká'an ra xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra:

—Ná ko'yo inká xiiña ñoḡ m̃ini.

³⁶ Ta ñindayi ra ñivi, ta naxíka xí'in ra ndaa na kuá'an na xí'in taJesús ini tón barco. Ta kuá'a ka tón barco ndíkḡon kuá'an xí'in na. ³⁷ Ta kixá'á ndeé ní káni tach̃i na'á ñoḡ takuii, t̃anda kuá'an ndaa takuii ta ñakutú rá ini tón barco, ta kixá'á nó kuá'an ketá nó ini takuii. ³⁸ Ta taJesús sata tón barco kándú'u ra kisin ra ta kánóo siñi ra ñoḡ ñii kach̃i. Ta naxíka xí'in ra sanakáxin na ini ra, ta ñiká'an na xí'in ra:

—¡Tata Maestro! ¿An on vása ndí'i ini ún, yiyo ní ka'a ndi'i yó xí'in takuii, chi kuá'an ketá tón barco ini m̃ini?

³⁹ Ta ndakoo taJesús, ta xa'nda chiño ra ñoḡ tach̃i na'á xí'in takuii m̃ini:

—¡Koo yaḡ ndó, koo tásiñin ndó! —káchí ra.

Ta saá n̄iyaā taçh̄i ta takuií m̄ini ñii yaā yaā nākoo rá. ⁴⁰ Ta n̄ika'̄an̄ taJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—¿Ndachun yí'ví ní ndó? ¿Ndachun on vása kándixa ndó Ndios ndáa ra ndó'ó?

⁴¹ Saá ni, n̄iyi'ví̄ kā na, ta n̄indākā to'on tá'an na:

—¿Yu kúu tayó'o? ¿Chi ndā taçh̄i na'á xí'in takuií m̄ini xín̄i so'o to'on ká'an ra! —káchí na.

5

*Ñayó'o ká'an̄ xq'ā taJesús
k̄ivī tava ra n̄imā ndiv̄a'ā x̄ikomí̄ ñiī t̄aā
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)*

¹ Ta saá n̄ixaā taJesús xí'in uxū ovī naxíka xí'in ra ink̄ā tá'ví̄ yu'ū m̄ini nōo ndóo nañōo Gadara.

² Tá nōo taJesús tón barco, ta ñiī t̄aā t̄ā kómí̄ n̄imā ndiv̄a'ā kee ra kavuā nōo ndúxun̄ nandií, ta kūa'̄an̄ ra ña nakutá'an̄ ra xí'in taJesús. ³ Ta tayó'o táku ra kavuā, ta ndā ñiī n̄ivī on vása k̄ivī kátón na ra, ni xí'in cadenā kāa. ⁴ Xa kūa'̄ā ní yich̄i kátón na nda'̄ā ra, kátón na xa'̄ā ra, t̄andā ñiī válí̄ válí̄ cháchí cadenā kāa, ta tá'ndā ña, ni on vása kúchiño ña kuno'nī ña ra. Ndā ñiī n̄ivī n̄i-kundeé na xí'in ra. ⁵ Ndiví̄ ñoó ndá'yī ra xíka ra nōo ndúxun̄ na, ñiī k̄i'va saá ndá'yī ra xíka ra nōo yukū, ta s̄atakué'ē ra ñiī koñū m̄ī ra xí'in yūu. ⁶ Tá x̄inī ra taJesús ndā xíkā kā, ta x̄ino ra n̄ixaā ra x̄ikuxítí̄ ra nōo taJesús. ⁷ Ta k̄ixá'á ñanimā ndiv̄a'ā ña kómí̄ ra xí'in ndi'ī ndeē ña n̄ika'̄an̄ ña, ta káchí̄ ña saá:

—¿Yukí̄ā kónī ún̄ ke'é̄ ún̄ xí'in̄i? Chi yó'ó taJesús kúu Sa'ya Ndios taKá'no. T̄andā nōo

Ndios ká'an̄ i xí'in ún, on saxo'vi ún yi'i —káchí ña xí'in taJesús.

⁸ Nika'an̄ ña si'a, saá chi taJesús xa kixá'á ra táva ra ním̄a ndiva'a, káchí ra saá:

—iNím̄a ndiva'a, kee ún ta saña ún tayó'o!

⁹ Ta taJesús nindaqa to'on ra ním̄a ndiva'a:

—¿Ndasaá naní ún?

Ta ndakuin̄ ña:

—Naní ndi Legión chi kuá'a ní kúu ndi.

¹⁰ Ta xáku ndá'ví ña noo taJesús ña on ti'ví ra ndi'i ñaním̄a ndiva'a ko'on ña ink̄a xiiña.

¹¹ Ta yatin noo yóo ñii yuku, xíka kuá'a ní tíkin̄i xíxa'an rí. ¹² Ta ndi'i ñaním̄a ndiva'a xáku ndá'ví ña noo taJesús, káchí ña saá:

—Ti'ví ún ndi'i ko'on ndi ki'vi ndi ini ndi'i tíkin̄i kaá —káchí ña.

¹³ Ta taJesús taxi ra ña ndukú ním̄a ndiva'a. Ta saá kee ndi'i ním̄a ndiva'a ña xikomí tayó'o, ta niki'vi ña ini ndi'i tíkin̄i. Ta ovi mil kúu tíkin̄i yó'o. Ta ndi'i tíkin̄i xíno rí kuá'an rí, ta sakoyo xí'in m̄ji rí ta'vi, noo n̄koyo rí ini m̄ini, ta nika'a ndi'i rí ta nixi'i ndi'i rí.

¹⁴ Ta n̄ivi na ndáa kin̄i xíno na kuá'an na ndato'on na xí'in na ndóo ñoo xí'in na ndóo yuku, ña ndo'o kin̄i sana na. Ta saá kixaa n̄ivi xíto na yukia ndo'o tíkin̄i xí'in ta ta xikomí ním̄a ndiva'a. ¹⁵ Ta kixaa na noo yóo taJesús, ta yó'o xini na yóo ta xikomí kuá'a ní ním̄a ndiva'a, xa ndixin ra tikoto, ta xa nakoo va'a s̄inj ra. Ta nan̄ivi yó'o n̄iyi'ví ní na. ¹⁶ Ta n̄ivi na xa xini ña n̄ixiyo ndato'on na xí'in ink̄a n̄ivi yukia ndo'o tayó'o xí'in ndi'i tíkin̄i. ¹⁷ Ta saá kixá'á n̄ivi xáku

ndá'ví na noo taJesús ña kee ra ko'on ra inka ñoo.

¹⁸ Tá ndaa taJesús ini tón barco, ta ta xikomí nima ndiva'a xaku ndá'ví ra noo ra:

—Taxi ún ná ko'on i xí'in ún —káchí ra.

¹⁹ Ta taJesús ni-xiin ra taxi ra ko'on ra, ta nika'an ra xí'in tayó'o:

—No'ó ún ve'e ún vitin, ta ndato'on ún xí'in natá'an ún xa'a ñaká'no ní ke'é Ndios xí'in ún, ta ndasaá kundá'ví ní ini ra xí'in ún —káchí taJesús.

²⁰ Ta saá kee tayó'o kuano'o ra, ta kixá'á ra ndato'on ra xí'in nivi na ndóo ndi'i ñoo noo ño'o Decápolis, ta ká'an ra xa'a ñaká'no ní ke'é taJesús xí'in ra. Ta ndi'i na ndóo yó'o naka'nda ní ini na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanatakü ra ñii ñálo'o ñá nixi'i, ta sanda'a ra ñii ña'a ñá nitondaa nda'a tikoto ra

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Tá tuku ndikó taJesús xí'in tón barco, ta naxaa ra nda yu'u mini noo kee ra ku'a'an ra, ta ku'a'a ní nivi nakutá'an na xí'in ra yu'u takuí yó'o. ²² Ta kixaa ñii ta xá'nda chiño xí'in ve'e ño'o sinagoga, naní ra Jairo. Ta xini ra taJesús, ta xikuxítí ra noo ra, ²³ ta ndeé ní xaku ndá'ví ra noo ra, káchí ra saá:

—Tata, ndeé ní ndó'o ñálo'o sa'ya i, xa ñá yoo kivi kúu ñá. Ná ko'on ún xí'in i ve'e i, ta ná chinóo ún nda'a ún siní ñá, ta nda'a ñá ta kutaku ka ñá —káchí taJairo xí'in taJesús.

²⁴ Ta kee taJesús ku'a'an ra xí'in taJairo ve'e ra. Ta ku'a'a ní nivi ndikon na sata ra nda ñii

chínda'á na ra. ²⁵ Ta yóo ñii ña'a kuá'an ñá xí'in nivi na kuá'an sata taJesús, ta xa uxu ovi kuiya ndeé ní ndó'o ñá kue'e xíta nji. ²⁶ Xó'vi ní ñá chi xa nixa'an ñá noo kuá'a ní ndotor, ta sandi'i ñá s'i'ún ñá. Ta on vása ní-kuchiño nduva'a ñá, ta ndeé ní ka ndó'o ñá. ²⁷ Ta xini so'o ñá xa'a taJesús, ta kixaa ñá sata ra xí'in nivi, ta nitonda nda'a ñá tikoto ra, ²⁸ chi xani sini ñá: "Tá lo'o kuiti ná tonda nda'a yó tikoto ra, ta saá nduva'a yó", xani sini ñá. ²⁹ Tá nitonda nda'a ñá tikoto ra, ta saá xandikon niyaa xíta nji ñá, ta kunda ini ñá ndí xa nda'a ñá. ³⁰ Ta taJesús kunda ini ra kee lo'o ndeé ra. Ta ndikó koo ra, ta ninda ka to'on ra nivi:

—¿Yukú ndó nitonda nda'a tikoto i? —kachi ra.

³¹ Ta naxika xí'in ra ndakuijn na:

—Xíto ún ndí kuá'a ní nivi ta ñii chínda'á tá'an na ta chínda'á na yó'ó, ta, ¿ndachun ndaka to'on ún: "Yukú ndó nitonda nda'a tikoto i"?

³² Ta taJesús xito ra noo nivi nándukú ra yukú na nitonda nda'a tikoto ra. ³³ Ta ñaña'a yó'o, ta yí'ví ñá nda kisin ñá, chi kunda ini ñá yukia kuva'a xí'in ñá, ta kixaa ñá xikuxítí ñá noo taJesús, ta ndato'on ñá ndi'i ñanda xi'in ra.

³⁴ Ta nika'an taJesús xí'in ñá:

—Nana, xa nduva'a ún chi kándixa ini ún yi'i. Ta vitin no'o ún, ta ná koo va'a ini ún chi nduva'a ún, xa kee kue'e yó'ó.

³⁵ Tá ká'an ka taJesús xí'in ñáyó'o, ta saá kixaa nivi na kee ve'e taJairo, ta nika'an na xí'in taJairo:

—Sa'ya ún xa nixi'i ñá. ¿Ndachun sándi'i ka ún taMaestro yó'o?

³⁶ Ta x̄ini s̄o'o taJesús ña n̄ika'̄an na, ta n̄ika'̄an ra x̄i'in taJairo:

—On kuyi'ví ún. Kunda va'a ini ún yi'i.

³⁷ Ta n̄i-xiin ra kundikon n̄ivi sata ra, kuiti tax̄i ra ko'on un̄i nax̄ika x̄i'in ra na kúu taPedro, taJacobo, x̄i'in taJuan, ñani taJacobo yó'o. ³⁸ Ta n̄ixaa taJesús ve'e taJairo, ta x̄ini ra ku'a ní n̄ivi ndá s̄is̄o kúu na, xáku ní na chi kúchuchú ní ini na xa'a ñálo'o ñá n̄ixi'i. ³⁹ Ta n̄iki'vi taJesús ini ve'e, ta n̄ika'̄an ra x̄i'in na:

—¿Ndachun xáku ní ndó? Ñálo'o yó'o on vása ní-xi'i ñá, ñá k̄is̄in kuiti kúu ñá —káchí ra.

⁴⁰ Ta saá kusiki na taJesús ta n̄ixaku ndaa na ra. Ta tayó'o t̄i'ví ra ndi'i na ku'a'̄an na ke'e, ta ndasaá kuiti x̄i'in yivá ñálo'o x̄i'in si'í ñá x̄i'in un̄i tax̄ika x̄i'in ra, n̄iki'vi ra noo kándú'u ñálo'o.

⁴¹ Ta tiin ra nda'a ñá, ta n̄ika'̄an ra x̄i'in ñá:

—Talita cumi —káchí ra. To'on aramaico yó'o káchí ña: Ñálo'o, ká'̄an i x̄i'in ún, ndakoo ún.

⁴² Ta x̄andikon ndakoo ñá, nakundichi ñá, ta k̄ixá'á ñá x̄ika ñá, chi ux̄u ovi kūiya kómí ñá. Ta n̄aka'nda ní ini na ndóo yó'o. ⁴³ Ta xa'nda chiño taJesús noo na ña on ndato'on na x̄i'in nda ñii n̄ivi yukia ndo'o ñálo'o, ta n̄ika'̄an ra x̄i'in nave'e ñá taxi na kuxu ñá.

6

Ñayó'o ká'̄an xa'a taJesús k̄ivi n̄ixiyo ra ñoo Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Ta taJesús kee ra kuano'o ra ñoo ra, ta nax̄ika x̄i'in ra ku'a'̄an na x̄i'in ra. ² Tá k̄ixaa k̄ivi yi ña nákindée najudío, saá k̄ixá'á ra sáná'a ra n̄ivi

ve'e ño'o sinagoga, ta kuá'a ní na xini so'o ña nika'an ra, ñaka'nda ní ini na, ta káchí na saá:

—¿Míkía sakuá'á tayó'o ndi'i ñayó'o? ¿Mí kixi ña ndíchí ní ra, ta míkía kee ndee ña ké'é ra milagro xí'in nivi? ³ ¿Án on sivi tayó'o kúu carpintero? ¿Án on sivi si'í tayó'o kúu ñaMaría? ¿Án on sivi ñani taJacobo, taJosé, taJudas xí'in taSimón kúu ra? ¿Án on ndixa ndóo kiva ra ñoo yó'yó'o? —káchí na.

Ta ni-xiin na kandixa na ra. ⁴ Ta nika'an taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o kisa to'ó na taprofeta, ta ñaño mji ra xí'in nave'e mji ra on xijn na kasa to'ó na ra —káchí ra.

⁵ Ta saá on vása ní-ke'é ra nda ñii milagro xí'in ñaño yó'o. Kuiti chínóo ra nda'a ra sava na ndeé ndó'o, ta nda'a nayó'o. ⁶ Ta taJesús ñaka'nda ini ra chi ñaño mji ra ni-xiin na kandixa na ra. Ta saá kee ra kuá'an ra ñii ñii ñoo válí yatin sáná'a ra nivi.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
kivi tiví ra uxu ovi naxíka xí'in ra
ko'on na ka'an ndoso na to'on ra
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)*

⁷ Ta kana ra uxu ovi naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta kixá'á ra tiví ra ovi ovi na ko'on na ñii ñii ñoo, ta taxí ra ndayí nda'a na ña tava na nímā ndiva'a ña sáxo'vi inkā nivi. ⁸ Saá nika'an ra xí'in na:

—Tá kuá'an ndó chiño yó'o, ta on kuni'i ndó ña kuxu ndó, ni leká ndó, ni si'ún ndó on kuni'i

ndó. Ta kuiti va'a kuni'i ndó ñii yiton* ko'on ndó. ⁹ Va'a ko'on nduxan xa'a ndó, ta on kuiso ka ndó inkā tikoto ña nasama ndó —káchí taJesús xí'in na.

¹⁰ Ta nika'an ka ra xí'in na:

—Tá nixaa ndó inkā ñoo, ta ve'e noo naki'in va'a na ndó'ó, kundoo ndó nda tondaā kivi kee ndó ñoo nayó'o. ¹¹ Tá yoo ñii ñoo noo on xiin nivi naki'in va'a na ndó'ó, ta on xiin na koni so'o na to'on ka'an ndó, ta saá kee ndó ñoo yó'o, ta ko'on ndó, ta sakisin ndó xa'a ndó ña nakoyo yaa. Saá saná'a kaxín ndó ndí nayó'o nákuiso na kuachi noo Ndios, chi on xiin na koni so'o na to'on ra. Ndixa ká'an i xí'in ndó, tondaā ñii kivi ña kasa nani Ndios xa'a kuachi ndi'i nivi ñoyivi yó'o, ta kivi yó'o ndeé ka yo'vi saxo'vi ra nañoo yó'o noo nivi na on vá'a na xindoo ñoo Sodoma xí'in ñoo Gomorra kuja xina'á —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

¹² Ta saá kee uxu ovi naxíka xí'in ra nixa'an na nika'an ndoso na xí'in nivi ndí xini ñó'ó nandikó ini na ta sandakoo na kuachi na. ¹³ Ta tava na ku'a ní nima ndiva'a ña xikomí nivi, ta chikaa na aceite olivo sini án noo kí'vi yiki koñu nivi na ndeé ndó'o, ta nda'a na.

Ñayó'o ká'an xa'a ña nixi'i taJuan, ta sakuchu nivi

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Ta tarey Herodes xini so'o ra ña kánoo va'a to'on xa'a taJesús xa'a ndi'i ñava'a ña ke'é ra. Ta nika'an ra saá:

* **6:8** Yiton yó'o ñii kúu nó xí'in taton, án garrote.

—Tayó'o kúu taJuan, ta sakuchu nivi, ta nixi'i ra ta vitin natakū ra, ñakán kómí ra ndeē ké'é ra ndi'i milagro yó'o vitin —káchí ra.

¹⁵ Inka na ká'an:

—Taprofeta Elías kúu tayó'o —káchí na.

Ta inka na ká'an:

—Ta ká'an ndoso to'on Ndios kúu tayó'o, ndatán nixiyo naprofeta xina'á, saá yóo ra —káchí na.

¹⁶ Ta xini so'o taHerodes ña nika'an na xa'a taJesús, ta nika'an ra:

—Yi'i xa'nda chiñoi ña kandoso na sikon taJuan. Ta vitin natakū ra —káchí ra.

¹⁷⁻¹⁸ Nika'an taHerodes to'on yó'o chi xáni sini ra xa'a ña on vá'a nike'é ra xí'in taJuan. Chi taJuan nika'an ra ku'a ní yichi xí'in taHerodes, káchí ra saá:

—Ndayí Ndios ña nitaa taMoisés káchí ña, on koó yichi naki'in ún ñásí'í ñani ún koo ñá xí'in ún —káchí ra.

Saá chi taHerodes xa nitonda'a ra xí'in ñáHerodías ñásí'í taFelipe ta kúu ñani mji ra.

Ta taHerodes, xa'a ña sakusij ra ini ñásí'í ra yó'o, xa'nda chiño ra noo natropa ña tiin na taJuan, ta katón na ra, ta chikaa na ra ini ve'e kaa. ¹⁹ Ta ñáHerodías sáa ní ini ñá xini ñá taJuan ta kóni ñá ka'ni ñá ra. Ta ni-kuchiño ñá;

²⁰ chi taHerodes yí'ví ra noo taJuan, ta ndáa ña'á ra chi xini ra tava'a kúu taJuan, tayii kúu ra. Ta xini so'o ra to'on ña ká'an taJuan ta ñii sándi'i ña ini taHerodes, ta saá ni, kusiij ini ra xini so'o ra to'on ká'an taJuan. ²¹ Ta sondi'i ñáHerodías naní'i ñá ndasaá koo ka'ni ñá taJuan. Ñii kivi taHerodes nixino ra kuiya ta kana viko ra, ta

saá taxi ra kuxu na ndíso chiño xí'in ra, xí'in na ndíso chiño noo natropa ra, xí'in naxikua'a ñoo estado Galilea. ²² Ta kixaa ñása'ya ñáHerodías káta xá'á ñá noo na, ta kúsii ní ini taHerodes xí'in na ndóo vikō yó'o xíni na ñá, káta xá'á ñá. Ta tarey nika'an ra xí'in ñálo'o:

—Ndukú ún nda ndá ñava'a kóni ún noo i, ta taxi i ña nda'a ún.

²³ Ta tuku nika'an ra xí'in ñá:

—Chíná'a i Ndios taxi i nda yukia ndúkú ún noo i, anda ta'ví sava i ñakuíká kómí i ta taxi i ña nda'a ún.

²⁴ Ta kee ñá nixa'an ñá nika'an ñá xí'in si'í ñá:

—¿Ndá ñava'a ndukú i noo tarey?

Ta ndakuiin si'í ñá:

—Ndukú ún noo ra siní taJuan ta sakuchu nivi.

²⁵ Ta kama ndikó ñá noo tarey ta nika'an ñá xí'in ra:

—Kóni i ña chinóo ún siní taJuan ta sakuchu nivi, noo ko'o ña ndíka, ta taxi ún ña nda'a i.

²⁶ Ta kúchuchú ní ini tarey ña xini so'o ra ña ndukú ñálo'o, ta saá ni, xa'a ña xini so'o ndi'i na ndóo vikō yukia nika'an ra xí'in ñálo'o ña chiná'a ra Ndios, ni-kuchiño nasama ra ña nika'an ra xí'in ñá. ²⁷ Ñakán xandikon ti'ví ra ñii tatropa kua'an ra ve'e kaa ki'in ra siní taJuan.

²⁸ Ta nixaa tayó'o, ta kandoso ra sikon taJuan, ta ní'i ra siní taJuan kánóo ña noo ko'o taxi ra ña nda'a ñálo'o, ta ñálo'o yó'o nataxi ñá ko'o yó'o nda'a si'í ñá.

²⁹ Tá xini so'o naxíka xí'in taJuan yukia ndo'o ra, ta kixaa na ve'e kaa ta nakuiso na yikí koñu ra, ta nixa'an na sandúxun na ña ñii kavua.

Saá ndi'i historia xa'a ña nixi'i taJuan, kisa taHerodes.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi taxi ra xixi o'on mil taa

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Ta ndikó uxu ovi naxíka xí'in taJesús naxaa na noo ra, ta ndato'on na xí'in ra ndi'i ña ke'é na, ndato'on na ndi'i ña saná'a na nivi. ³¹ Ta kuá'a ní nivi yoo, na kuá'an na kixaá, ñakán on kivi kuxu na. Ta saá nika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—Na'a ndó ko'on ndó xí'in i noo on koó nivi ña nakindée yó ñii káni lo'o.

³² Ta saá kee na kuá'an na xí'in tón barco noo on koó nivi. ³³ Ta kuá'a ní nivi xini na kee taJesús xí'in naxíka xí'in ra kuá'an na. Ta kuá'a ní nayó'o kee na ñoo, ta kuá'an xá'a na anda xíno na, ta nixaá si'na na noo nakutá'an na xí'in taJesús. ³⁴ Tá noo taJesús tón barco, ta xini ra kuá'a ní nivi, ta kúndá'ví ní ini ra xini ra na, chi ndatán yoo ndikachi tí on koó ta ndáa, saá yoo nivi yó'o. Ta saá kixá'a ra saná'a ra na kuá'a ní ñava'a. ³⁵ Ta xa nikuaa ní kúu ña, ta saá nitondaa yatin uxu ovi naxíka xí'in ra, ta nika'an na xí'in ra:

—Tata, noo ndoo yó vichí ní, ta nikuaa ní kúu ña vitin. ³⁶ Va'a ti'ví ún ndi'i nivi yó'o ná ko'on na rancho án ñoo válí ña yoo yatin ña ndukú na sata na ña kuxu na.

³⁷ Ta ndakuin taJesús, nika'an ra xí'in naxíka xí'in ra:

—Mji ndó taxi kuxu na —káchí ra.

Ta nika'an na xí'in ra:

—¿Án kọ'on ndị xí'in ọvị ciento sị'ún denario,† ta sata ndị sịta vạ'a ña kuxu na?

³⁸ Ta nịndaḡa tọ'on tạJesus na:

—¿Ndasaá sịta vạ'a kómí ndó? Kuạ'an ndó koto ndó —káchí ra.

Ta xịni na ndasaá kúu ña yóo, ta nịka'an na xí'in ra:

—Ọ'on sịta vạ'a ta ọvị tiaká yóo.

³⁹ Ta tạJesus xa'nda chiño ra nọọ naxíka xí'in ra ña nata'ví na ñii ti'vi ñii ti'vi nịvi kundọo na nọọ yita síi. ⁴⁰ Ñakán xịkundọo na kuạ'a ti'vi ña ciento nịvi ta kuạ'a ti'vi ña ọvị sịkọ uxu nịvi. ⁴¹ Ta saá kị'in tạJesus ọ'on sịta vạ'a xí'in ọvị tiaká, ta xịto ndaa ra ñoyívi nịno, ta nịka'an ra, káchí ra saá:

—Tata Yivá yó Ndios, táxa'vi ña'á ún tạxi ún ñaxíxi.

Ta tạ'ví ra sịta vạ'a, ta tạxi ra ña nda'a naxíka xí'in ra, ta nayó'o nạtaxi na ña nda'a ndi'i nịvi na ndóo yó'o. Ta tạ'ví ra ọvị tiaká ta nạtaxi na rí nda'a ndi'i nịvi. ⁴² Ta nani ña xịxi ndi'i nịvi nda nịxaa ini na, ⁴³ ta naxíka xí'in tạJesus naki'in na uxu ọvị chikiva sịta vạ'a xí'in tiaká ña kịndọo ndoso, chi nị-kundeeé nanịvi kuxu ndi'i na ña. ⁴⁴ Ta ndi'i na xịxi yó'o xịkuu na ñii ọ'on mil tạa.

Ñayó'o ká'an xa'a tạJesus ña xíka ra nọọ mịni (Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Ta saá tạJesus xa'nda chiño ra nọọ naxíka xí'in ra ña ndaa na tón barco ta kọ'on si'na na nọọ ra nda inka xiiña nọọ mịni nọọ yóo ñoo Betsaida, saá chi nịndọo ra ndayi ra ndi'i nịvi.

† 6:37 Ñii denario kúu sị'ún ña kúu ya'vi ñii tạ tạ kịsa chiño ñii kịvi.

⁴⁶ Ta ndi'i n̄inda_yi ra n̄ivi, ta ndaa ra kuḗ'aṅ ra yuku ṅoḡ ka'aṅ ra xí'in Ndios. ⁴⁷ Ta saá n̄iketá ño'o ta kunaá, ta kánóo tón barco ma'ñó m̄ini, ta yóo mató'ón ra yuku yó'o. ⁴⁸ Ta x̄ini taJesús naxíka xí'in ra ñii ndeé kisa chiño na xí'in tón barco ña ko'on nó, chi ndeé ní káni taḗhi ta sándikó ña nó. Ta xa yatin kóni t̄ivi kúu ña,‡ ta taJesús xíka xá'á ra ṅoḡ takuii va_xi ra ṅoḡ kánóo tón barco. Ta k̄ixá'á ra yá'a ra yatin ṅoḡ yóo tón barco. ⁴⁹ Ta x̄ini naxíka xí'in ra ndí xíka ra ṅoḡ m̄ini, ta x̄ani s̄ini na ndí kuiti ñí'ná kúu ña. Ta n̄inda_yi ní na, ⁵⁰ chi ndi'i na x̄ini na, ta n̄iyi'ví ní na. Ta saá kama n̄ika'aṅ taJesús xí'in na:

—On kundi'i ini ndó, chi yi'j va kúu j. On kuyi'ví ndó —káchí taJesús xí'in na.

⁵¹ Ta ndaa ra tón barco ṅoḡ ndóo na, ta n̄iyaa taḗhi. Ta ñaka'nda ní ini na ndóo na, ⁵² chi nasó'ó ní kúu na, ta on vása kúndaḗ ini na yu kúu taJesús, ta ni on vása kúndaḗ ini na mí va_xi ndeé ra ña ké'é ra ña kúchiño ra taxi ra xíxi kuḗ'a ní n̄ivi.

*Ñayó'o ká'aṅ x̄a'q taJesús
k̄ivi sanda'a ra n̄ivi ñoo Genesaret
(Mt. 14:34-36)*

⁵³ Niya'a na m̄ini ta n̄ixaa na inka xiiña ṅoḡ yóo ñoo Genesaret ṅoḡ ka_tón ndaa na tón barco.

⁵⁴ Tá ṅoḡ na tón barco, ta nan̄ivi na yíta yó'o x̄andikōn ñakoni na taJesús. ⁵⁵ Ta nan̄ivi yó'o x̄ino na kuḗ'aṅ na ndi'i saá ñoo yatin ndato'on na xí'in ndi'i n̄ivi, ta n̄ivi na x̄ini so'o ñayó'o, ñakuiso na n̄ivi ndeé ndó'o ta kuḗ'aṅ na xí'in

‡ **6:48** Ña cuarta vigilia nákaa ña t̄ixin kaa un̄i xí'in kaa j̄ño xitaḗn.

na noo taJesús. ⁵⁶ Ta nda mí xiiña xaa taJesús, án ñoo válí, án ñoo ná'no, án rancho, ta nanivi chindoo na na ndeé ndó'o noo yá'a ra. Ta xaku ndá'ví na noo ra ña taxi ra tondaa nda'a na ra, vará lo'o yu'u tikoto ra, ta ndi'i nivi na ñitondaa nda'a ña'á nduva'a na.

7

Ñayó'o ká'an yu kúu nivi na yakuu noo Ndios (Mt. 15:1-20)

¹ Ta sava nafariseo xí'in sava na saná'a ndayí Ndios kee na ñoo Jerusalén, ta kixaa na noo taJesús. ² Ta xini na ndí sava naxíka xí'in taJesús ni-nda'á na ndatán chindú'u naxii síkuá na xina'á, ta xixi na. Ta nafariseo xí'in na saná'a ndayí Ndios ñika'an na xa'a naxíka xí'in taJesús, káchí na saá:

—Na ndíso kuachi kúu nayó'o.

³ (Saá chi nafariseo xí'in inka najudío si'na vivíi ndá'á na ta saá xixi na, chi kisa ndivi na ña saná'a naxii síkuá na xina'á. ⁴ Tá kivi xá'an na sata na noyá'vi, ta ndíkó na ve'e na, si'na nákata na ndi'i ña sata na, ta saá vivíi ndá'á na ta kuxu na. Ta kisa ndivi na ku'a ní inka ña saná'a naxii síkuá na xina'á, ña nákata na vaso, xí'in kisi, xí'in ndi'i kaa ña xini ñó'ó na, ta saá nákata na noo xindoo na xixi na.) ⁵ Ta nafariseo xí'in na saná'a ndayí Ndios ñindaqa to'on na taJesús:

—¿Ndachun on vása kisa ndivi naxíka xí'in ún ña saná'a naxii síkuá yó xina'á, ña si'na vivíi nda'á na ta kuxu na?, chi na on vása ndá'á, nayakuu kúu na noo Ndios.

⁶ Ta taJesús ndakuijn ra:

—¡Na ɔvi yu'u kúu ndó'ó! Ta ñandaa kúu to'on Ndios ña ñitaa taprofeta Isaías xa'a ndó kuiya xina'á, kachí Ndios saá:

Nivi yó'o kisa to'ó na yi'i xí'in ndasaá kuiti to'on kée yu'u na,

ta nima na xiká ní yoo ña noo i, chi on vása ndino'o ini na kisa to'ó na yi'i.

⁷ Ta nda maní kisa to'ó na yi'i,

chi sáná'a na nivi ña kúu ndayí mji na, ta on vása sáná'a na nivi ña xá'nda chiño i noo na,

kachí Ndios, ñitaa taIsaías. ⁸ Xa sandakoo ndó ndayí ña xá'nda chiño Ndios, xa'a ña ndikon ndó kisa ndivi ndó ña sáná'a nivi ndasaá xini ñó'ó nakata ndó kisi xí'in vaso. Ta kisa ndivi ndó ku'a ní inká ña sáná'a na ña ñii kúu xí'in ñayó'o —kachí taJesus xí'in na.

⁹ Ta tuku nika'an ra xí'in na:

—Xaa noo ndó ndayí ña xá'nda chiño Ndios, ta kuiti kisa ndivi ndó ña saná'a naxii síkuá ndó xina'á. ¹⁰ Chi ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés kachí ña saá: “Kasa to'ó ndó yivá ndó, ta kasa to'ó ndó si'í ndó”, ta “Xini ñó'ó kivi ndi'i nivi na kándiva'a xí'in yivá na an xí'in si'í na”, kachí Ndios. ¹¹ Ta ndó'ó, sáná'a ndó kachí ndó yoo yichi ka'an ñii ta xí'in yivá ra ta xí'in si'í ra,

kachí ra saá: “On kuchiño i chindee i ndó'ó, saá chi xa nika'an i taxi i ndi'i ña kómí i nda'a Ndios”, kachí ra. ¹² Ta ñayó'o kúu ñava'a noo ndó'ó, ña on vása xini ñó'ó ka kasa to'ó ra yivá ra, ta on vása xini ñó'ó ka kasa to'ó ra si'í ra. ¹³ Ta saá chikaa nino ndó to'on Ndios xa'a ña ndikon ndó yichi mji ndó, ta sáná'a ndó yichi mji ndó inká

n̄ivi. Ta k̄isa ndivi ndó kūa'̄a ní kā ña ɔn vá'a ña ñii kúu x̄i'in ñayó'o —káchí taJesús x̄i'in na.

14 Ta taJesús kana ra n̄ivi vaxi na ɔo ra, ta n̄ika'an ra saá x̄i'in na:

—Kon̄i so'o ndi'i ndó, ta kundāa ini ndó ña ka'an̄i x̄i'in ndó. 15 Ña x̄ixi n̄ivi ta ña kí'vi yu'u na, ta ɔn vása ndása ña nduu n̄ivi na yākūa ɔo Ndios. Ta to'on ña ɔn vá'a vaxi yu'u n̄ivi, ta ñayó'o ndása ña nduu n̄ivi na yākūa ɔo Ndios. 16 Ndi'i ndó'ó n̄ivi na yóo so'o, x̄ini ñó'ó chikāa so'o ndó ña ká'an̄i x̄i'in ndó —káchí taJesús x̄i'in na.

17 Tá sandakoo ra n̄ivi yó'o, ta n̄iki'vi ra ve'e, ta naxíka x̄i'in ra n̄indāka to'on ña'á na yukía káchí cuento yó'o ña saná'a ra. 18 Ta n̄ika'an ra x̄i'in na:

—¿Án ñii k̄i'va ndatán yóo inkā n̄ivi, saá yóo ndó'ó? ¿Án ta'an̄ kundāa ini ndó? Ndi'i ña x̄ixi n̄ivi ta kí'vi ña yu'u na, ta ɔn vása ndása ña ña nduu na n̄ivi yākūa ɔo Ndios. 19 Ña x̄ixi n̄ivi ɔn vása xáa ña ním̄a na, kuiti xáa ña t̄ixin na, ta saá yá'a ña x̄ita ña —káchí ra.

X̄i'in to'on yó'o taJesús káchí ra ndi'i ña x̄ixi n̄ivi ñandii kúu ña. 20 Ta n̄ika'an kā ra x̄i'in na:

—Ña ɔn vá'a vaxi ním̄a n̄ivi kúu ña ndása ña nduu n̄ivi na yākūa ɔo Ndios. 21 Chi ndi'i ña ɔn vá'a x̄ani ini n̄ivi káku ña ním̄a na. Ta chinda'á ña na ke'é na ndi'i saá ɔo ña ɔn vá'a, ña kúu ña kí'vi tāa kūachi ñoyívi x̄i'in inkā ña'a ña ɔn s̄ivi kúu ñásí'í ra, án kí'vi ña'a kūachi ñoyívi x̄i'in inkā tāa ɔn s̄ivi kúu ȳi ña, x̄i'in ndi'i inkā ɔo ñakini ña ké'é n̄ivi x̄i'in inkā ña'a án tāa, x̄i'in kūachi ña xá'ni n̄ivi inkā n̄ivi, 22 x̄i'in ña k̄isa

kuí'ná na, ta xí'in ña kóni na kukomí na ndi'i ñakuíká, ta xí'in ña ké'é na ndi'i saá ño ña òn vá'a, ta xí'in ña sándá'ví na ñivi, ta xí'in ña nda lo'o òn vása násita xí'in mji na ño ña ké'é na ña òn vá'a, ta xí'in ña kisa kuínì na, ta xí'in ña ká'an vatá na, ta xí'in ña kúsij ini na kisa ká'no xí'in mji na, ta xí'in ña xáni ini na ndi'i ño ña òn vása ndáya'ví. ²³ Ndi'i ña òn vá'a yó'o vaxi ini ñivi ta ndása ña nduu na naya'kuá ño Ndios —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'q ñii ña'a ñá kixi xíká
ta kándixa ñá taJesús
(Mt. 15:21-28)*

²⁴ Ta kee taJesús xí'in naxíka xí'in ra, ta kuá'an na ñii xiiña ño yóo yatin ñoo Tiro xí'in Sidón. Nijí'vi ra ñii ve'e, ta òn xijn ra ña koni ñivi míchí yóo ra, ta ñi-kivi koo se'é ra ño na. ²⁵ Ta ñii ña'a, yóo ñii ñálo'o sa'ya ñá, ta kómí ñálo'o yó'o níma ndiva'a. Tá ña'a yó'o xinj ñá míchí yóo taJesús, ta kixaá ñá ta xikuxítí ñá ño ra. ²⁶ Ñii ña'a òn sivi ñájudía kúu ñá, nave'e ñá kee na ñoo Grecia, ta kaku ñá ñoo Siria Fenicia. Ta xaku ndá'ví ñá ño taJesús tava ra níma ndiva'a sáxo'vi sa'ya ñá. ²⁷ Ta ñika'an ra xí'in ñá:

—Si'na xinj ñó'ó taxi ndi ña kuxu sa'ya ndi nda xáa ini na, saá chi òn vása va'a tava ñivi sija va'a ña xixi sa'ya na, ta sakana na ña ño tí ina kuxu rí ña —káchí ra.

²⁸ Ta ndakuinj ñá:

—Ndixa, Tata. Ta saá ni, tí ina ñó'o tixin mesa xixi rí ña chachi ña sákooyo naválí ño ño'ò —káchí ñá.

²⁹ Ta taJesús ñika'an ra:

—Xa'a to'on ñava'a ndakuijn ún, vitin no'o ún ve'e ún, xa kee nímā ndiva'a ña saxo'vi sa'ya ún.

³⁰ Ta naḡaa ñá ve'e ñá, ta kándú'u sa'ya ñá noo xito, on koó ka nímā ndiva'a kómí ñá.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sandúva'a ra ñii taq só'ó ta ñí'í ra

³¹ Ta saá kee taJesús ñii xiiña yó'o noo yoo yatin ñoo Tiro ta ñiya'a yatin ra ñoo Sidón, ta kuá'an ra ñiya'a ra ñii xiiña naní ña Decápolis, ta ñixaḡ ra yatin m̄ini Galilea. ³² Ta ñii taq tasó'ó ta ñí'í ra kuá'an ra xí'in sava ñivi, ta kixaḡ na ta ndukú na noo taJesús ña chinoo ra nda'a ra tayó'o xa'a ña sanda'a ña'á ra. ³³ Ta taJesús tava síin ra tasó'ó yó'o, ta chikaḡ ra nduku nda'a ra ini so'o tayó'o. Ta chikaḡ ra tásii yu'u ra noo nduku nda'a ra ta chiso ra tásii yó'o noo yaa tasó'ó tañí'í. ³⁴ Ta naḡoto ndaa taJesús ñoyívi ñino, ta si'na ñii kónó va'a tava ra tachí ra, ta ñika'an ra to'on yó'o:

—¡Efata!

To'on aramaico yó'o káchí ña: ¡Ná nona!

³⁵ Ta ñika'an ra saá, ta xandikōn ñixōnā so'o tayó'o, ta nduva'a yaa ra, ta kúchiño kixá'á va'a ká'an ra. ³⁶ Ta taJesús xa'nda chiño ra noo na xini ña ke'é ra, ña on ndato'on na xí'in nda ñii ñivi ndasaá nda'a tayó'o. Vará ñika'an ka ra xí'in na ndukú ra ñayó'o noo na, ta saá ni, nduxa ndato'on na xí'in inkā ñivi ndasaá nduva'a tasó'ó. ³⁷ Ta naḡa'nda ní ini na ndoo na, káchí na saá:

—Tayó'o ké'é ra ndi'i ñava'a. Sándaa ra nasó'ó ta va'a xini so'o na, ta nañí'í va'a ká'an na —káchí na.

8

Ñayó'o ká'an xq'a tãJesus kivi taxi ra xixi komi mil nivi

(Mt. 15:32-39)

¹ Nii kivi nakutá'an kua'a ní nivi xí'in tãJesus. Ta on koó ña kuxu na, ta tãJesus kana ra naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

² —Kúndá'ví ní ini i xini i nivi, chi xa unj kivi ndoo na yó'o ta on koó ña kuxu na. ³ Xí'i ní na soko, ta on xjin i ti'ví i na no'o na koto kivi nduú na yichj, chi sava na kixi na xiká ní —káchí ra.

⁴ Ta ndakuijn naxíka xí'in ra:

—¿Míkía sata yó sítã va'a kuxu ndi'i nanivi, chi vichí ní káa yó'o? —káchí na.

⁵ Ta nindakã to'on tãJesus naxíka xí'in ra:

—¿Ndasaá sítã va'a kómí ndó?

—Yoo uxã sítã va'a —káchí na.

⁶ Ta saá nika'an ra xí'in nivi kundoo ndi'i na noo ño'o. Ta k'i'in ra uxã sítã va'a yó'o, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Tata Yivá yó Ndios, táxa'vi ña'á ún taxi ún ñaxíxi.

Ta tã'ví ra sítã va'a yó'o, ta taxi ra ña nda'a naxíka xí'in ra, ta nayó'o nãtaxi na ña nda'a nivi kuxu na. ⁷ Ta yoo sava tiaká válí, ta nika'an ra táxa'vi ña'á Ndios, ta taxi ra rí nda'a naxíka xí'in ra ña taxi na rí nda'a nivi kuxu na. ⁸ Ta nani xixi ndi'i nivi ndã nixaa ini na. Ta naxíka xí'in tãJesus nãk'i'in na uxã chikiva sítã va'a xí'in tiaká ña kundo ndoso. ⁹ Ta ndi'i na xixi yó'o xikuu na komi mil nivi. Ta tãJesus nika'an ra nindayi ra nivi yó'o, ta kuano'o na. ¹⁰ Ta saá ndaa ra tón

barco xí'in naxíka xí'in ra, ta kuá'an ra ñii xiiña naní ña Dalmanuta.

*Ñayó'o ká'an xa'a nafariseo
kivi ndúkú na ñii milagro noo taJesús
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)*

¹¹ Ta nafariseo kixaa na noo taJesús. Ta ká'an na to'on kuáchí xí'in ra ña kóni na koto ndoso na ra, káchí na saá:

—Ke'é ún ñii milagro ña kundaa ini ndi tá ndixa Ndios t'ví yó'ó.

¹² Ta taJesús ñii kónó va'a tava ra tachí ra, ta ñika'an ra xí'in na:

—¿Ndachun ndúkú ndó'ó ña ke'é i ñii milagro koto ndó?, chi xa ñike'é i kuá'a ní milagro. Ndixa ká'an i xí'in ndó, on ke'é ka i inká milagro noo ndó.

¹³ Ta saá taJesús sandakoo ra na, ta tuku ndaa ra tón barco, kuá'an ra inká xiiña noo m'ini.

*Ñayó'o ká'an taJesús ndato'on ra
xa'a ña on vá'a sáná'a nafariseo
(Mt. 16:5-12)*

¹⁴ Ta kee naxíka xí'in taJesús kuá'an na xí'in tón barco yó'o, ta nandoso na kuni'i na s'ita va'a ko'on na, kuiti ñii laá s'ita va'a nákaa ndíso na kuá'an na. ¹⁵ Ta ñika'an taJesús xí'in na:

—Koto va'a ndó, on naki'in ndó levadura* nafariseo, xí'in levadura taHerodes —káchí ra.

¹⁶ Ta ñika'an naxíka xí'in ra xí'in tá'an na, káchí na saá:

—Ká'an ra saá xí'in yó chi on koó s'ita va'a ní'i yó.

* **8:15** Levadura kúu ña yiyá ña sánaño yuxan.

17 Ta kundaꝯ ini taJesús yukía nika'an xí'in tá'an na, ta káchí ra saá xí'in na:

—¿Ndachun ká'an xí'in tá'an ndó: “On koó sítá va'a ní'i yó”, káchí ndó? ¿Án on vása xíní ndó, ta kúndaꝯ ini ndó? ¿Ndachun toon ní ini ndó ta on xiin ndó kandixa ndó? 18 Yoo nduchú noo ndó ta on vása xító ndó. Yoo so'o ndó ta on vása xíní so'o ndó. ¿Án on vása náká'an ndó ña xíní ndó? 19 Tá ta'víj o'on sítá va'a ña xixi o'on mil nivi, ¿ndasaá chikiva sakutú ndó sítá va'a ña kindoꝯ ndoso naki'in ndó?

—Uxu ovi chikiva sítá va'a naki'in ndi —káchí na, ndakuin na.

20 —Tá ta'víj uxá sítá va'a xa'a na komi mil nivi, ¿ndasaá chikiva sakutú ndó sítá va'a ña kindoꝯ ndoso naki'in ndó? —káchí ra.

Ta ndakuin na:

—Uxá chikiva naki'in ndi.

21 Ta nika'an ra xí'in na:

—Ta saá ni, ¿án nda vitin on kivi kundaꝯ ini ndó?

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ñii takuáá ñoo Betsaida

22 Ta kixaa na ñoo Betsaida, ta ñii taa takuáá nduchú noo kuá'an ra xí'in nivi, ta kixaa na noo taJesús, ta xaku ndá'ví na noo ra ña tondaꝯ nda'a ra takuáá ña nakoto nduchú noo ra. 23 Ta taJesús tjin ra nda'a takuáá ta kuá'an ra xí'in ra, kee ra nda noo ñoo lo'o yó'o. Tá chínóo taJesús tásij yu'u ra nduchú noo takuáá, ta chínóo ra nda'a ra satá tayó'o, ta nindaꝯ to'on taJesús ra:

—¿Án xa va'a xító ún vitin?

24 Ta ndaní'i ra noo ra xító ra, ta nika'an ra xí'in taJesús:

—Xító i nataa, ndatán káa yiton saá káa na, ta xíka na —káchí ra.

25 Ta tuku nítondaa nda'a taJesús sata nduchú noo tayó'o. Ta nixoná nduchú noo ra, ta nduva'a ra, tанда va'a xító káxín ra ndi'i ña yóo. 26 Ta taJesús tí'ví ra tayó'o kuano'o ra ve'e ra, ta káchí ra saá xí'in ra:

—On kí'vi ún ñoo lo'o yó'o, ta on ndato'on ún xí'in ñivi ndasaá nda'a ún.

Ñayó'o ká'an xa'a taPedro kivi nika'an ra ndí taJesús kúu Cristo ta tí'ví Ndios sakaku ñivi ñoyívi yó'o

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

27 Ta kee taJesús kuá'an ra xí'in naxíka xí'in ra ñii xiiña noo yóo yatin ñoo Cesarea Filipino. Tá kuá'an ra yichí, ñindaqa to'on ra naxíka xí'in ra:

—¿Yukía káchí ñivi xa'a i yu kúu i?

28 Ta ndakuin na, káchí na saá:

—Sava ñivi ká'an yó'ó kúu ún taJuan ta sakuchu ñivi. Sava na ká'an yó'ó kúu ún taprofeta Elías, ta inka na ká'an yó'ó kúu ún inka taprofeta ta xitaku xina'á.

29 Ta ñindaqa to'on ra na:

—Ta mii ndó, ¿yukía káchí ndó yu kúu i?

Ta ndakuin taPedro, nika'an ra:

—Yó'ó kúu Cristo, ta ta tí'ví Ndios sakaku ñivi ñoyívi yó'o.

30 Ta taJesús nika'an ra xí'in na:

—Ta on ka'an ndó xí'in nda ñii ñivi yu kúu i.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ndát'o on ra ña ka'ni na ra

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Ta saá kixá'á taJesús ndát'o on ra xí'in naxíka xí'in ra kivi vaxi naxikua'a noo najudío, xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu on kua'a na kandixa na ra ta saxo'vi ní na ra. Ta ka'ni na ra, ta kivi unj nataku ra, ke'é Ndios. ³² Ta ñika'an kaxín ra xí'in na xa'a ña xo'vi ra. Ta taPedro tava sín ra taJesús, ta kixá'á ninaa ra xí'in taJesús xa'a ña ñika'an ra. ³³ Ta ndikó koo taJesús xito ra noo naxíka xí'in ra, ta ñika'an ra xí'in taPedro, káchí ra saá:

—iKuta'a ún noo i, ñandiva'a ká'no! Ta yó'ó taPedro on vása xáni ini ún ndatán xáni ini Ndios. Ta kuiti xáni ini ún ndatán xáni ini nivi —káchí taJesús xí'in taPedro.

³⁴ Ta saá kana taJesús ndi'i nivi vaxi na noo ra, ta kana ra naxíka xí'in ra, ta ñika'an ra xí'in na:

—Ndi'i nivi na kóni kundikon yi'i xini ñó'ó sandakoo na ndi'i ña káchí ini mji na, ta kusokó na tón cruz mji na† ta kundikon na sata i. ³⁵ Ndi'i nivi na ndasaá kuiti ndúkú ña kutaku va'a na ñoyívi yó'o, ta on xjin na xo'vi na xa'aj, ta nayó'o on kuchiño na kutaku na xí'in Ndios. Ta nivi na on vása ndí'i ini ndukú kutaku va'a na ñoyívi yó'o, xa'a ña kundikon na yi'i ta ndat'o on na to'onj xí'in nivi, nayó'o kúu nivi na kutaku xí'in i. ³⁶ Tá kómí nivi ndi'i ñakuíká ñoyívi yó'o, ta on vása táku ndino'o na noo Ndios, ta nda manj kúu ña. ³⁷ Saá chi on kuchiño na cha'vi

† **8:34** To'on kusokó na tón cruz mji na kóni kachí ña: Xini ñó'ó koo ti'va nivi ña xo'vi na ta ndákuiti kivi na xa'a ña ndikon na taJesús.

na xí'in ndi'i ñakuíká kómí na xa'a ña kutaku na xí'in Ndios. ³⁸ Ku'a ní nivi na táku vitin kúu na on vá'a, na on vása kándixa Ndios. Ta saá tá yóo nivi na kúka'an noo xa'a yi'i xí'in xa'a to'onj noo inká nivi, ta saá yi'i, ta ta kixi noo Ndios, kuka'an noo j xa'a nayó'o noo Ndios kivi ña ndikó j ñoyívi yó'o xí'in ndi'i ndee ña va'a ña yé'e ña kómí Yivá j Ndios, ta kixaa naangel yij xí'in j —káchí taJesús xí'in na.

9

¹ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa ká'an j xí'in ndó, sava ndó'ó na ndóo vitin, kutaku ka ndó ña kivi koni ndó ña xá'nda chiño Ndios xí'in ndee ká'no ra —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a kivi nataxa taJesús,
xini unj taxíka xí'in ra
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)*

² Njya'a iño kivi ta taJesús nakaxin ra unj taxíka xí'in ra, taPedro, taJacobó xí'in taJuan, ta ku'a'an na xí'in ra ñii yuku síkón. Ta kán xini na nasama noo taJesús. ³ Ta nataxa tikoto ra, nduu yaa kachí ña, ta nda ñii nivi ñoyívi yó'o on kivi nakata na tikoto ña yaa ní ndatán yóo tikoto ra. ⁴ Ta saá njivi taMoisés xí'in taElías, ndáto'on na xí'in taJesús. ⁵ Ta nika'an taPedro xí'in taJesús:

—Tata Maestro, va'a ní ndóo yó yó'o. Va'a ná kasa va'a ndi unj tia'va, ñii ña koo mji ún, ñii ña koo taMoisés, ta inká ña koo taElías —káchí taPedro xí'in ra.

⁶ Nika'an taPedro saá chi on vása kúnda iní ra yukía ka'an ra, chi na yí'ví ní kúu unj na saá.

⁷ Ta ño ñii v̄iḱo chée nda ño yíta nataa yó'o, ta ñisa'vi na t̄ixin v̄iḱo, ta t̄ixin v̄iḱo yó'o k̄ixi to'on ña ñika'an Ndios, káchí ra saá:

—Tayó'o kúu Sa'ya i, ta kí'vi ní ini i x̄ini i. Ta koni so'o va'a ndó to'on ña ka'an ra —káchí Ndios.

⁸ Ta ñakoto na, ta x̄andikon nda ñii ñivi ñi-xini ka na, nda ñii laá kuiti taJesús ñíndichi ño na.

⁹ Ta vaxi noo na yukū yó'o, ta taJesús xa'nda chiño ra ño na ña on ndato'on na x̄i'in nda ñii ñivi xa'a ña sakán x̄ini na. Tá kixaa k̄ivi k̄ivi ra ta nataku ra, saá kivi ndato'on na x̄i'in ñivi. ¹⁰ Ta chikaa va'a na ña x̄ini na ini m̄i na, ta on vása ní-ndato'on na ñayó'o x̄i'in inkā ñivi. Ta ñindaḱa to'on x̄i'in tá'an na yukia káchí ña “nataku ra.”

¹¹ Ta ñindaḱa to'on na taJesús:

—¿Ndachun ká'an na sáná'a ndayí Ndios ndí si'na x̄ini ñó'ó kixi taElías, ta saá kixaa ta ta ti'vi Ndios sakaku ra ñivi ñoyivi yó'o? —káchí na.

¹² Ta ndakuin taJesús:

—Ndixa taElías si'na x̄ini ñó'ó kixaa ra, ta ndasa va'a ra ndi'i ña'a. Ta, ¿ndachun káchí to'on Ndios ña ñitaa na x̄ina'á, ta ta kixi ño Ndios x̄ini ñó'ó xo'vi ní ra ta ñanivi kuchiton na ra? ¹³ Ta yi'i ká'an i x̄i'in ndó, xa kixi taElías, ta ke'é na x̄i'in ra ndi'i ña on vá'a káchí ini m̄i na, ndatán káchí to'on Ndios ña ñitaa na xa'a ra kuia x̄ina'á —káchí taJesús x̄i'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús k̄ivi sanda'a ra
ñii talo'o ta kómí nímq ndiv'a
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)*

¹⁴ Ta kixaa taJesús x̄i'in un̄i taxika x̄i'in ra ño ndó inkā naxika x̄i'in ra, ta x̄ini ra ñakutá'an

kuḗ'a ní n̄ivi n̄oḡ na, ta na sáná'a ndayí Ndios náa na xí'in naxíka xí'in taJesús. ¹⁵ Ta n̄ivi x̄ini na taJesús, naḗ'nda ini na, ta xíno na n̄ixaa na n̄oḡ ra chindeé ña'á na. ¹⁶ Ta taJesús n̄indaḗa to'on ra n̄ivi yó'o:

—¿Yukía náa ndó x̄a'a xí'in na?

¹⁷ Ta ñii ta'tá'an nan̄ivi yó'o ndaḗuijn ra:

—Tata maestro, k̄ixaaḗ xí'in ta'lo'o sa'yaḗ n̄oḡ ún, chi níma ndiva'a tíin ní ña ra ta on k̄iví ka'an ra. ¹⁸ Tá tíin ña ra sákana ña ra n̄oḡ ño'o, kée chikiño yu'u ra, anda náxaxi no'o ra, ta nda'a ra xí'in x̄a'a ra ñii kútoon ña ta k̄isin ña. Xa n̄indukúḗ n̄oḡ naxíka xí'in ún ña tava na níma ndiva'a yó'o, ta on vása ní-kuchiño na —káchí ra.

¹⁹ Ta ndaḗuijn taJesús, n̄ika'an ra xí'in na:

—N̄ivi na on x̄iin kandixa Ndios kúu ndó'ó! ¿Ndasaá ka k̄iví x̄ini ño'ó kutakuḗ xí'in ndó? ¿Nda ama kundeé iniḗ xí'in ndó? Ta vitin, va'a taxi ndó ná kixi ta'lo'o yó'o n̄oḡḗ —káchí taJesús.

²⁰ Ta k̄ixaa ta'lo'o n̄oḡ taJesús. Tá níma ndiva'a x̄ini ña taJesús, ta x̄andikon t̄iin ña ta'lo'o, ta kini ní saḗisin ña ra, ta naḗava ra n̄oḡ ño'o ta k̄ixá'á ra kée nda'a ra, kée x̄a'a ra. Ta kée chikiño yu'u ra. ²¹ Ta taJesús n̄indaḗa to'on ra yivá ta'lo'o:

—¿Ama k̄ixá'á ra ndó'o ra ku'e'e yó'o?

Ta n̄ika'an yivá ta'lo'o:

—K̄ixá'á ña xí'in ra nda lo'o ra. ²² Kuḗ'a ní yichí sákana ña ra n̄oḡ x̄ixí ño'o, ta kuḗ'a ní yichí sákana ña ra ini takuií, chi kóni ña ka'ni ña ra. Tá kúchiño ún, ta chindeé ún ndi'í. Kundá'ví ini ún koni ún ndi'í, ta sanda'a ún ra —káchí yivá ta'lo'o.

²³ Ta n̄ika'an taJesús:

—¿Ndachun ká'an ún, án kúchiño j? Ta mji ún, ¿án kúchiño ún kandixa ún Ndios? Chi xí'in nivi na kándixa, ta Ndios kúchiño ra kasa ndivi ra ndi'i saá noo ñava'a xí'in na.

²⁴ Ta xandikon yivá talo'o nika'an ra:

—Kándixa j Ndios. Chindeé ún yi'j ná kandixa ka j.

²⁵ Ta xini taJesús ku'a ní ka nivi xíno na kixaa na noo ra, ta nika'an ra xí'in níma ndiva'a, káchí ra saá:

—Níma só'ó, níma ñí'í, yi'j xá'nda chiño j noo ún, kee ún talo'o ta on tiin ka ún ra —káchí ra.

²⁶ Ta ninda'yi níma ndiva'a, ta tuku sakisin ña ra ta sakana ña talo'o noo ño'o, ta saá kee ña ra. Ndatán káa ta nixi'i, saá káa talo'o kándú'u ra, ta ku'a ní nivi nika'an na:

—Nixi'i ra —káchí na.

²⁷ Ta taJesús tjin ra nda'a talo'o ta ndani'i ña'á ra, ta nakundichi talo'o.

²⁸ Tá niki'vi taJesús ve'e, ta naxíka xí'in ra ninda'ka to'on se'é na ra:

—¿Ndachun on vása ní-kuchiño ndi tava ndi níma ndiva'a yó'o?

²⁹ Ta ndakuijn taJesús, nika'an ra xí'in na:

—Saá chi ñaníma ndiva'a tá'an ña xikomí talo'o yó'o, xini ñó'ó koo so'on ndó ta ka'an ní ndó xí'in Ndios, saá kuchiño tava ndó ña —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ndát'o'on tuku ra xa'a ña kivi ra

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Ta taJesús xí'in naxíka xí'in ra kee na ñoo yó'o ta ñiya'a na ñii xiiña estado Galilea. Ta

taJesús n̄i-xiin ra ña kundaa ini n̄ivi míchí kuá'an ra, ³¹ saá chi xín̄i ñó'ó saná'a ra naxíka xí'in ra, ta kixá'á ra ká'an ra xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Ñii kivi ña vaxi ñii taa nataxi ra yi'i, ta kúu taa ta kixi noo Ndios, nda'a n̄ivi. Ta nayó'o ka'ni na yi'i, ta tondaa kivi un̄i natakuji, ke'é Ndios —káchí taJesús xí'in na.

³² Ta naxíka xí'in ra on vása ní-kundaa ini na yukía káchí to'on ña n̄ika'an ra xí'in na, ta yí'ví na ndaka to'on na ra yukía kóni kachí ña ká'an ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a yu kúu taká'no ka
noo xa'nda chiño Ndios*

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Ta kixaa taJesús xí'in naxíka xí'in ra ñoo Capernaum. Ta yóo taJesús ve'e, ta n̄indaaka to'on ra na:

—¿Yukía náa ndó xa'a vaxi yó yichi?

³⁴ Ta nayó'o tásiin ndóo na, on vása ndakuiin na, chi yichi ninaa na xí'in tá'an na xa'a yu kúu ta ká'no ka noo ndi'i na. ³⁵ Ta xikoo taJesús noo táyi, ta kana ra uxu ovi naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta n̄ika'an ra xí'in na:

—Tá ñii taa kóni ra kuu ra taká'no, xín̄i ñó'ó nduu ra ta kisa nin̄o xí'in mi, ta kuu ra ta kisa chiño noo inka n̄ivi.

³⁶ Ta kana ra ñii talo'o, ta n̄ika'an ra xí'in ra nakundichi ra ma'ño noo naxíka xí'in ra. Ta ndani'i ra talo'o yó'o ta xinomi ndaa ña'á ra, ta n̄ika'an ra xí'in na:

³⁷ —Ndi'i n̄ivi xa'a ña kándixa na yi'i, ta náki'in va'a na naválí, kóni kachí ña saá: ndí yi'i náki'in

vạ'a na. Ta ndi'i nịvi na náki'in vạ'a yị'i, kóni kachí ña saá: ndí náki'in vạ'a na Ndios, tạ tị'vị yị'i kịxaạ i.

Ñayó'o ká'ạn, nịvi na ọn vása sáạ ini xíni tạJesus,

nayó'o kúu na yóo yu'ú xí'in ra

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Ta nịkạ'ạn tạJuan xí'in tạJesus:

—Tata Maestro, xịni ndị ñii tạa táva ra nịma ndivạ'a. Xá'nda chiño ra ọọ nịma ndivạ'a xí'in ndayí ún, káchí ra. Ta nịkạ'ạn ndị xí'in ra sandakoo ra ña ké'é ra saá, chi ọn sịvị tạ ndíkọn sạtạ ún xí'in ndị kúu ra.

³⁹ Ta tạJesus nịkạ'ạn ra xí'in na:

—Ọn kasi ndó ọọ ra, chi yóo yu'ú tạkán xí'in mịi yó. Nda ñii nịvi na ké'é milagro xí'in inka nịvi ta xá'nda chiño na xí'in ndayí i, ọn kịvị kama ní kạ'ạn na ña ọn vạ'a xạ'ạ i, ⁴⁰ chi nịvi na ọn vása sáạ ini xíni mịi yó, nayó'o kúu na yóo yu'ú xí'in mịi yó. ⁴¹ Ndixa kạ'ạn i xí'in ndó, ndi'i nịvi na táxi lo'o takuú ko'o ñii ndó'ó, chi ndíkọn ndó yị'i tạ kúu Cristo, nayó'o naki'in na ñavạ'a nda'ạ Ndios kịvị ña vạxi —káchí tạJesus xí'in na.

Ñayó'o ká'ạn xạ'ạ ña yịyo kị'vị nịvi kuạchi

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Ta tuku nịkạ'ạn tạJesus saá xí'in na:

—Tá yóo nakuálí na ndíkọn yị'i, ta nịvi na chında'á nakuálí yó'o kị'vị na kuạchi, ịndá'vị ní nịvi yó'o! Vạ'a kạ si'na inka nịvi ná kátón na ñii yụụ ká'no sịkọn nayó'o, ta sakana ña'á na ọọ kónó vạ'a ini takuú, ña ọn chında'á na nakuálí kị'vị na kuạchi. ⁴³ Tá ñii nda'ạ ndó kúu

ña chinda'á ndó'ó kuṇ kị'vi ndó kuṇchi, ta saá va'a ka kandoso ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá nda'a ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi nda'a ndó ndaya noo xixi ño'o ndi'i saá kivi, ⁴⁴ noo on vása xí'i títikusú, ta ni on vása ndá'va ño'o ña xixi. ⁴⁵ Tá ñii xa'a ndó kúu ña chinda'á ndó'ó kuṇ kị'vi ndó kuṇchi, ta saá va'a ka kandoso ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá xa'a ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi xa'a ndó ndaya noo xixi ño'o ndi'i saá kivi, ⁴⁶ noo on vása xí'i títikusú, ta ni on vása ndá'va ño'o ña xixi. ⁴⁷ Tá ñii nduchú noo ndó kúu ña chinda'á ndó'ó kuṇ kị'vi ndó kuṇchi, ta va'a ka tava ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá nduchú noo ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi nduchú noo ndó ndaya, ⁴⁸ noo on vása xí'i títikusú, ta ni on vása ndá'va ño'o ña xixi.

⁴⁹ 'Ta saá ndi'i na kóni ko'on yichí Ndios xini ñó'ó koo ti'va na ña xo'vi lo'o na vitin ña nduu na nandii noo Ndios. ⁵⁰ Ña va'a kúu ñii yo'va. Tá yoo ñii ña on vása yo'va, ta on kúchiño ka nduva'a ña. Ndixa xini ñó'ó kuu ndó ñivi na va'a ndatán yoo ñii yo'va, ta xini ñó'ó ke'é ndó ñava'a xí'in ñivi, ta vivii kutaku ndó xí'in ndi'i na —káchí taJesús xí'in na.

10

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi saná'a ra
ña on vá'a sandakoo va'a ta ñási'í ra
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)*

¹ Ta taJesús kee ra ñoo Capernaum ta ku'a'an ra estado Judea ta nixa'a ra inka tá'vi yu'u yuta Jordán. Tuku nakutá'an ku'a'a ní ñivi noo ra,

ta ndatán yóo chiño ké'é ra ndi'i saá kivi, tuku sáná'a ra nivi. ² Ta sava nafariseo kixaa na noo ra ña koto ndoso ña'á na, ta ñiká'an na xí'in ra:

—¿Án yóo yichí ñii taa sandakoo va'a ra ñásí'í ra?

³ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá:

—¿Yukía ká'an ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés xina'á?

⁴ Ta ñiká'an na:

—TaMoisés taxi ra ndayí nda'a taa ña kasa va'a ra tutu xa'a ña sandakoo va'a ra ñásí'í ra, ta ká'an ra xí'in ñá ndayi ra ñá ko'on ñá.

⁵ Ta ndakuijn taJesús:

—TaMoisés ñitaa ra ndayí yó'o chi ndó'ó najudío ni-xiin ndó chikaa ndó to'on Ndios ini ndó. ⁶ Ta xina'á kivi kixá'á kisa va'a Ndios ñoyívi yó'o, kisa va'a ra ñii taa xí'in ñii ña'a. ⁷ Xa'a ñayó'o ñii taa sandakoo ra yivá ra ta sandakoo ra si'í ra ña tonda'a ra xí'in ñásí'í ra, ⁸ ta na ovi yó'o nduu na ñii nivi. Ta saá, on sivi ka ovi nivi kúu na, saá chi ñii nivi kúu na noo Ndios. ⁹ Ta nivi na sanakutá'an Ndios, nda ñii inka nivi on vá'a sata'ví tá'an na nayó'o —káchí taJesús xí'in na.

¹⁰ Ta ñiki'vi na ve'e, ta naxíka xí'in taJesús tuku ñinda'ka to'on ña'á na xa'a to'on yó'o. ¹¹ Ta ndakuijn taJesús:

—Tá ñii taa sandakoo va'a ra ñásí'í ra, ta tonda'a tuku ra, tayó'o ki'vi ra kuachi xí'in ñásí'í ra ñáovi. ¹² Tá ñii ña'a sandakoo va'a ñá yii ñá, ta tonda'a tuku ñá, ñáyó'o ki'vi ñá kuachi xí'in yii ñá taovi —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xá'a tãJesús
kivi chinóo ra nda'a ra sini naválí
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)*

¹³ Ta kixaa ñivi xí'in naválí ñoo yóo tãJesús ña chinóo ra nda'a ra sini na, ta ndukú ra ñava'a ñoo Ndios xá'a na, ta naxíka xí'in ra ñika'an na xí'in ñivi yó'o:

—On kixi ndó xí'in naválí yó'o —káchí na.

¹⁴ Tá xini so'o tãJesús ña ñika'an naxíka xí'in ra, ta ñisaa ra xá'a ñayó'o. Ta ñika'an ra xí'in naxíka xí'in ra:

—Taxi ndó naválí ná kixi na ñoo i, nda lo'o on kasi ndó na ña kixi na, chi ñivi na ndíkõn yichi ñoo xá'nda chiño Ndios, ndatán yóo naválí yó'o, saá yóo na. ¹⁵ Ndixa ká'an i xí'in ndó, tá on xijn ndó kasa ñino xí'in mii ndó ñoo Ndios, ndatán ñino yóo ini naválí yó'o, ta on kivi kivi ndó yichi ñoo xá'nda chiño Ndios.

¹⁶ Ta ndani'i ra ta xinomi ndaa ra ñii ñii naválí yó'o, ta chinóo ra nda'a ra sini na ta ndukú ra ñava'a ñoo Ndios xá'a na.

*Ñayó'o ká'an xá'a ñii tã takuiká ní
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)*

¹⁷ Tá ñaki'in tãJesús kuá'an ra, ta ñii tã xíno ra kixaa ra ñoo tãJesús, ta xikuxítí ra ñoo ra, ta ñindaqa to'on ña'á ra:

—Tata maestro, tã va'a ini kúu ún, ¿nda chiño va'a xini ñó'ó ke'é i, ta taxi Ndios ña kutaku i xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi?

¹⁸ Ta ndakuijn tãJesús:

—¿Ndachun ká'an ún yi'i kúu tã tã va'a ini? Saá chi on koó nda ñii ñivi va'a ini, ñii laá Ndios kuiti kúu tã va'a ndino'o ini. ¹⁹ Xini ún ndayí

ña xa'nda chiño Ndios kasa ndivi ñivi. Kachí Ndios xí'in ñivi saá: “On kivi ndó kuachi ñoyívi xí'in inka ña'a ñá on sivi kúu ñásí'í ndó, ta on kivi ndó kuachi ñoyívi xí'in taa ta on sivi kúu yi ndó, on ka'ni ndó ñivi, on kasa kuí'ná ndó ña kómí ñivi, on ka'an ndó ñavatá xa'a inka ñivi, on sandá'ví ndó ñivi ña kindaa ndó ña kómí na, ta kasa to'ó ndó yivá ndó, ta kasa to'ó ndó sí'í ndó”, saá káchí ndayí Ndios —káchí taJesús xí'in ra.

²⁰ Ta ñika'an tayó'o:

—Yi'i nda lo'o i kisa ndivi i ndi'i saá ndayí yó'o —káchí ra.

²¹ Ndi'i xini so'o taJesús ta xito kaxín ra ño tayó'o xa'a ña ndato'on ra, ta ñiki'vi ini taJesús xini ña'a ra.

—Kumanj inka chiño kasa ndivi ún. Ku'a'an ún siko ún ndi'i ñakuíká kómí ún, ta saní'i ún si'ún nda'a nandá'ví. Ta saá kukomí ún ñakuíká ndino'o xí'in Ndios ñoyívi ñino. Tá ndi'i ke'é ún ñava'a yó'o, ta kixi ún kundikon ún yi'i, ta koo ti'va ún xo'vi ún xa'a i —káchí taJesús xí'in ra.

²² Ta xini so'o tayó'o ña ñika'an taJesús, ta kúchuchú ní ini ra. Ta kee ra ku'a'an ra, saá chi ku'a'a ní ñakuíká kómí ra.

²³ Ta taJesús xito ra ño ndi'i naxíka xí'in ra, ta ñika'an ra xí'in na:

—iNdachun yo'vi ní kivi nakuíká yichi ño xa'nda chiño Ndios!

²⁴ Naxíka xí'in ra ñaka'nda ini na xini so'o na to'on yó'o. Ta tuku ñika'an taJesús:

—iNdachun yo'vi ní kivi ñivi yichi ño xa'nda chiño Ndios xa'a ña ndáa ní ini na ñakuíká na!

²⁵ Vará yo'vi ní tá kuchiño ñii tícamello ya'a rí yavi xa'a túkú, ta yo'vi ní ka kuchiño ya'a ñii

takuíka yé'é ña ki'vi ra yichi noo xá'nda chiño Ndios —káchí taJesús xí'in na.

²⁶ Ta naxíka xí'in ra naka'nda ní ka ini na, ta nika'an xí'in tá'an na:

—Tá yo'vi ní ki'vi nakuíka yichi Ndios, ta, ¿yu kúu nivi kuchiño ki'vi na yichi Ndios ta kundo na xí'in ra?

²⁷ Ta taJesús xito ra noo na, ta nika'an ra xí'in na:

—Nivi on kúchiño na sakaku xí'in mi na, ñii laá Ndios kúu ta kúchiño sakaku ña'á. Ndios kúchiño kasa ndivi ra ndi'i chiño. On koo ña yo'vi noo Ndios.

²⁸ Ta kixá'á taPedro nika'an ra xí'in taJesús:

—Ta mi ndi, xa sandakoo ndi ndi'i ñava'a ña xikomi ndi, xá'a ña ndikon ndi sata ún.

²⁹ Ta ndakuin taJesús, nika'an ra xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra:

—Ndixa ka'ani xí'in ndó, ndi'i nivi na sandakoo ve'e na, án ñani na, án ki'va na, án yívá na, án si'í na, án ñásí'í na, án sa'ya na, án ño'o na, xá'a ña kundikon na yi'i ta ndato'on na to'on*i* xí'in nivi, ³⁰ ta nayó'o naki'in na ñava'a noo Ndios. Ñoyívi yó'o Ndios taxi ra nda'a na ku'a ní ka ñava'a, anda ñii ciento ñava'a xá'a ñii ñii ñava'a ña sandakoo na, ña kúu ve'e na, xí'in ñani na, xí'in ki'va na, xí'in si'í na, xí'in sa'ya na, xí'in ño'o na, ta taxi ra ña xo'vi na xá'a ña kundikon na yi'i. Ta ñoyívi nino Ndios taxi ra ña kutaku na xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi. ³¹ Ta saá ku'a ní nivi nanoo nduu na nivi nasondí'í, ta nivi nasondí'í vitin nduu na nivi nanoo —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xá'a táJesús
tuku ñiká'an ra ndí xíní ñó'ó kivi ra
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)*

³² Ta kuá'an na yichi kuán ndaa ñoo Jerusalén, ta táJesús kuá'an si'na ra ñoo nanívi, ta nayó'o ñaka'nda ní ini na, ta yí'ví na ndíkõn na kuá'an na sata ra. Ta tava síin táJesús na uxu õvi xíka xí'in ra, ta ndato'on ra xí'in na yukíã kundo'o ra.

³³ —Ta vitin kuá'an yó ñoo Jerusalén, ta ñii taa nataxi ra yí'i, ta kúu taa ta kixi ñoo Ndios, nda'a naná'no ñoo nasutu, xí'in nda'a na sáná'a ndayí Ndios. Ta nayó'o kachí na yí'i xíní ñó'ó kivi i, ta nataxi na yí'i nda'a na õn vása kúu najudío ka'ni na yí'i. ³⁴ Ta kusiki na yí'i, kuaku ndaa na yí'i, kúndaa na tási yu'u na ñoo i, kani ní na yí'i xí'in kuártá, ta sondí'i ka'ni na yí'i. Ta kivi uní natakú i —káchí táJesús.

*Ñayó'o ká'an xá'a táJacobo xí'in táJuan
kivi ndukú na ñii ñava'a ñoo táJesús
(Mt. 20:20-28)*

³⁵ Ta táJacobo* xí'in táJuan, sa'ya táZebedeo, ñitõndaa yatin na ñoo táJesús, ta ñiká'an na xí'in ra:

—Tata Maestro, kóni ndi ke'é ún ñii ñava'a xí'in ndi.

³⁶ Ta ndakuiin táJesús:

—¿Ndá ñava'a kóni ndó ke'é i xí'in ndó?

³⁷ Ta ndakuiin na:

—Tata, tá kixaã kivi ka'nda chiño ún ñoyívi, taxi ún ná koo ndi táyi tón kundichi siin kua'á ún xí'in táyi tón kundichi siin yitin ún.

* **10:35** TáJacobo, inká kivi ra kúu Santiago.

38 Ta n̄ika'an taJesús xí'in na:

—On vása kúndaꝯ ini ndó yukíꝯ ndúkú ndó noꝯ i xa'a m̄ji ndó. ¿Án ndixa kúndeé ndó xo'v̄i ní ndó ndatán xo'v̄i ȳi'i?

39 Ta ndakuiin na ovi yó'o:

—Kúchiño va nd̄i —káchí na xí'in taJesús.

Ta n̄ika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa xo'v̄i ní ndó ñii k̄i'va ndatán xo'v̄i ȳi'i,
40 ta on kúchiño taxi i ndayí kundꝯo ndó táȳi tón kuita siin kua'á i xí'in siin yitin i. Saá chi Yivá i Ndios kúu t̄aa t̄a ch̄itón̄i yu kúu n̄ivi kundꝯo táȳi yó'o —káchí taJesús xí'in ovi tayó'o.

41 Ta x̄ini so'o inka uxu naxíka xí'in taJesús yukíꝯ ndúkú ovi t̄aa yó'o noꝯ ra, ta k̄ixá'á na n̄isaa ní na x̄ini na taJacobo xí'in taJuan. 42 Ta taJesús kana ra v̄axi ndi'i na noꝯ ra, ta n̄ika'an ra xí'in na:

—X̄ini ndó na ndiso chiño noꝯ na ñoo inka xiiña, nayó'o kisa ká'no xí'in m̄ji na, ta yá'a ní ndeé xá'nda chiño na noꝯ n̄ivi. 43 Ta m̄ji ndó, on vá'a kutaku ndó saá. Tá ñii t̄aa kóni ra kuu ra taká'no noꝯ ndó'ó, x̄ini ñó'ó nduu ra t̄a kasa chiño noꝯ ndó. 44 Tá ñii t̄aa kóni ra kuu ra tanóó noꝯ ndó'ó, x̄ini ñó'ó nduu ra t̄amozo noꝯ ndi'i ndó. 45 Ta ȳi'i, t̄aa t̄a k̄ixi noꝯ Ndios, k̄ixi i xa'a ña chindeé i n̄ivi, ta on s̄iví xa'a ña chindeé n̄ivi ȳi'i kúu ña k̄ixi i. Ta taxi xí'in m̄ji i ña k̄ivi i, ta xí'in ñayó'o cha'vi i ña va'a saña kua'a ní n̄ivi noꝯ ndi'i ña on vá'a ndiso na —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús k̄ivi sanda'a ra takuáá taBartimeo
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)*

⁴⁶ Ta kixaa na ñoo Jericó. Tá kee taJesús kuá'an ra xí'in naxíka xí'in ra xí'in kuá'a ní ñivi ñoo yó'o, ta yóo ñii takuáá naní ra Bartimeo, sa'ya taTimeo, yóo ra yu'u yichí. Ta ndáka chi'ña sî'un kúu ra ñoo na yá'a yichí yó'o. ⁴⁷ Tá xinj sô'o ra yá'a taJesús, tañoo Nazaret, ta kixá'a ra xí'in ndi'i ndee ra ñika'an ra, káchí ra saá:

—Tata Jesús, sa'ya taDavid,† jná kundá'ví ini ún koni ún yí'í! —káchí ra.

⁴⁸ Ta ñivi na kuá'an yichí ñika'an na xí'in ra:

—jKasi ún yu'u ún! —káchí na.

Ta ñi-chikaa sô'o takuáá ña ñika'an na xí'in ra, ta kixá'a ra ndee va'a ka ká'an ra:

—Tata, sa'ya taDavid, jná kundá'ví ini ún koni ún yí'í! —káchí ra.

⁴⁹ Ta xikundichi taJesús yichí yó'o, ta ñika'an ra xí'in ñivi yó'o:

—Kana ndó ra ná kixi ra ñoo j.

Ta saá kana na takuáá, káchí na xí'in ra:

—Chikaa ún ndee ini ún. Nakundichi ún, chi kána ra yó'ó kixi ún ñoo ra —káchí na xí'in ra.

⁵⁰ Ta saña ra tikachí ra, ta ñii kandeta ra ñakundichi ra, ta kixaa ra ñoo taJesús. ⁵¹ Ta ñika'an taJesús xí'in ra:

—¿Yukía kóni ún ke'é j xí'in ún?

Ta ndakuijn takuáá:

—Tata Maestro, kóni j sanda'a ún nduchu ñoo j ta va'a koto j —káchí ra.

⁵² Ta ñika'an taJesús xí'in ra:

† **10:47** “Sa'ya taDavid” kóni kachí ña: Taa ta tî'ví Ndios ña sakaku ra ñivi. Qn vása kóni kachí ña sa'ya mji tarey David, ta kuiti kóni kachí ña sa'ya ñani síkuá ra.

—Va'a kuano'ọ ún. Xa nduva'a nduchu noọ ún, saá chi kándixa ún yi'i.

Ta xandikōn nda'a nduchu noọ ra, ta xa va'a xító ra, ta saá nakundikōn ra sata tajesus.

11

Ñayó'o ká'an xa'a tajesus kivi niki'vi ra ñoo Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Kivi kuā'an tajesus xí'in naxíka xí'in ra yichi ña kuā'an ñoo Jerusalén, ta nixaā na ñoo Betfagé yatin ñoo Betania. Ñoo yó'o ñó'o ña noọ xító ndaa xiki tón Olivo. Ta tajesus nika'an ra xí'in ovi naxíka xí'in ra, ² káchí ra saá:

—Kuā'an ndó ñoo ña xító ndaa ndó kaā. Tá nixaā ndó ñoo kaā, ta naní'i ndó ñii burro lo'o nó'ni rí, tí ta'an koso na kúu rí. Ta ndaxin ndó rí ta kixi ndó xí'in rí yó'o. ³ Tá yoo nivi na ndaka to'on ndó'ó: “¿Ndachun ndáxin ndó burro yó'o?”, kachí na xí'in ndó, ta ndakuijn ndó, kachí ndó saá xí'in na: “TaKá'no noọ yó xini ñó'ó rí, tá ndi'i xini ñó'ó ra rí, ta kama ní nataxi ra rí nda'a ndó”, kachí ndó xí'in na —káchí tajesus xí'in ovi naxíka xí'in ra.

⁴ Ta saá kuā'an na, ta nixaā na ñoo, ta naní'i na ñii burro lo'o nó'ni ndaa rí noọ ke'e yatin yé'é ñii ve'e, ta ndaxin na rí.

⁵ Ta sava na ndóo njndaka to'on ña'a na:

—¿Ndachun ndáxin ndó rí? —káchí na.

⁶ Ta saá ndakuijn ovi tayó'o ñii ki'va ndatan nika'an tajesus xí'in na, ta na ndóo yó'o taxi na ndayí kuā'an burro xí'in na. ⁷ Ta saá ndikó na kixaā na noọ tajesus xí'in burro lo'o, ta chinóo

na tikoto na sata rí, ta saá nakoso taJesús ta kua'an ra yichi. ⁸ Ta kua'a ní nivi chindoo na tikoto na yichi noo yá'a ra kua'an ra, ta sava nivi xa'nda na noo nda'a tón yiton, ta chindoo na nó yichi noo yá'a ra kua'an ra, saá kisa to'ó na ra.

⁹ Ta nivi na kua'an si'na noo ra xí'in na ndikon kua'an sata ra, ndeé ní kúsiñ ini na, ta ká'an na, káchí na saá:

—¡Kasa ká'no yó Ndios! ¡Ná ke'é Ndios ñava'a xí'in tayó'o, ta ta kixaa xí'in ndayí Ndios! ¹⁰ ¡Ná ke'é Ndios ñava'a xí'in yó kivi ña kixá'á ka'nda chiño ra noo yó, ndatán nika'an Ndios xí'in xii síkuá yó tarey David! ¡Ná kanóo síkón ñato'ó Ndios! —káchí nivi na kua'an xí'in taJesús.

¹¹ Ta taJesús niki'vi ra ñoo Jerusalén ta niki'vi ra yé'é ve'e ño'o ká'no. Ta xito kaxín ra noo ndi'i ña'a ña yóo ini ve'e ño'o. Ta saá ndikó ra ñoo Betania xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra, chi xa nikuuaa ní kúu ña.

Ñayó'o ká'an xa'a ña satavi chi'ña taJesús tón higo

(Mt. 21:18-19)

¹² Ta inka kivi ta kee na ñoo Betania ta kua'an na ñoo Jerusalén, ta taJesús xí'i ní ra soko. ¹³ Ta xini ra nda xíká ní ñii tón higo ta yóo yuku kufi nda'a nó, ta saá kua'an ra koto ra án on koó kui'i nda'a nó. Tá nitondaa yatin ra noo yóo yiton yó'o, ta nda ñii kui'i on koó, nina yuku kuiti yóo chi ta'an kixaa kivi ña koon higo. ¹⁴ Ta saá nika'an taJesús xí'in yiton tón higo, káchí ra saá:

—Nda ñii ka kivi ña vaxi, nda ñii nivi on kaxi na nda ñii kui'i nda'a ún —káchí ra.

Ta naxíka xí'in ra xini so'o na ña nika'an ra xí'in yiton yó'o.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi tava ra
ndi'i na síkó ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)*

¹⁵ Ta nixa'a na ñoo Jerusalén, ta taJesús niki'vi ra ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no, ta kixá'á ra táva ra ndi'i na síkó xí'in na sáta ña kee na ko'on na. Ta sandiva ra mesa nivi na sáma si'ún, ta xa'ta ra táyi na síkó tísata, ¹⁶ ta on vása ní-taxi ra ya'a nda ñii nivi na ndiso ñakía'vi yé'é ve'e ño'o. ¹⁷ Ta kixá'á ra saná'a ra nivi, káchí ra saá:

—Saá káchí to'on Ndios ña nita'a na xina'á: “Ve'e'i kunaní ña ve'e noo ko'on ndi'i nivi ña ka'an na xí'iní”, káchí to'on Ndios. Ta ndó'ó, on vása va'a ké'é ndó, chí sanduu ndó ve'e yó'o ñii kavua naku'ná —káchí taJesús xí'in na.

¹⁸ Ta na saná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu xini so'o na ña nika'an ra, ta kixá'á na ndúkú na ndasaá koo ka'ni na taJesús, chí yí'ví ní na noo ra, xa'a ña ndi'i nivi náka'nda ini na xini so'o na ña saná'a ra. ¹⁹ Ta xa kóni kuñoó kúu ña, ta taJesús kee ra ñoo Jerusalén ta ndikó ra ñoo Betania.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña niyichi tón higo
(Mt. 21:20-22)*

²⁰ Ta inka kivi xitaan ní, ndakoo na ta kua'an tuku na yichi ñoo Jerusalén, ta xini na xa niyichi tón higo, nda tio'o xa'a nó niyichi. ²¹ Ta naká'an taPedro to'on ña nika'an taJesús xí'in tón higo, ta nika'an ra xí'in taJesús:

—Tata Maestro, koto ún, n̄iyich̄i tón higo tón s̄at̄av̄i chi'ña ún k̄ivi koni.

²² Ta nd̄akuijn̄ t̄aJesús, káchí ra saá xí'in naxíka xí'in ra:

—Kandixa ndino'o ini ndó Ndios. ²³ Ndixa ká'an̄i xí'in ndó, nd̄a yukú ndó'ó k̄a'an̄ ndó xí'in ñii x̄iki ká'no, kachí ndó si'a: “Kuta'a ún ta k̄o'on̄ ún sakana xí'in m̄i ún n̄o m̄ini”, tá on vása xíka ov̄i ini ndó, ta ndixa kandixa ndó kasa ndivi ña ña n̄ik̄a'an̄ ndó xí'in ña, ta saá kundivi ña. ²⁴ Ta ká'an̄i xí'in ndó, tá kandixa ndino'o ini ndó Ndios, ta naki'in ndó ndi'i ña ndukú ndó n̄o ra. ²⁵ Tá ká'an̄ ndó xí'in Ndios, tá on vá'a kóni ini ndó xini ndó ink̄a n̄ivi, ta va'a k̄a kasa ká'no ini ndó x̄a'a na, ta saá Yivá yó Ndios, t̄a yóo ñoyivi n̄ino, kivi kasa ká'no ini ra x̄a'a kuachi ndó. ²⁶ Tá on x̄ijn̄ ndó kasa ká'no ini ndó x̄a'a ink̄a n̄ivi, ta saá Yivá yó Ndios, t̄a yóo ñoyivi n̄ino, on kasa ká'no ini ra x̄a'a kuachi ndó —káchí t̄aJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an̄ x̄a'a ñandayí ña kómí t̄aJesús ke'é ra chiño

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Ta k̄ixaā tuku na ñoo Jerusalén. Ta xíka t̄aJesús n̄o ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no, ta na saná'a ndayí Ndios xí'in nax̄ikua'ā n̄o najudío xí'in naná'no n̄o nas̄ut̄u k̄ixaā na n̄o ra, ²⁸ ta n̄indak̄a t̄o'on na t̄aJesús:

—¿Míkía k̄ixi ndayí ké'é ún ñayó'o? ¿Yu kúu na t̄axi ndayí nda'ā ún ke'é ún chiño yó'o saá? —káchí na xí'in ra.

²⁹⁻³⁰ Ta nd̄akuijn̄ t̄aJesús:

—Ta ȳi'j̄ kóni j̄ nd̄ak̄a t̄o'on j̄ ndó'ó ñii laá t̄o'on. ¿Míkía k̄ixi ndayí t̄aJuan sakuchu ra n̄ivi? ¿Án

taxi Ndios ndayí nda'a ra? ¿Án ñivi kúu na taxi ndayí nda'a ra ña sakuchu ra ñivi? Tá ndakuijn ndó ña ndákā to'onj ndó'ó, ta saá ka'anj xí'in ndó míkíā kixi ndayí ké'éj chiño yó'o —káchí tãJesus xí'in na.

³¹ Ta saá kixá'á na ká'an tá'an xí'in mji na:

—¿Ndasaá koo ndakuijn yó vitin? Chi táná ka'an yó Ndios taxi ndayí nda'a tãJuan, ta saá ndákā to'on tãJesus mji yó: “¿Ndachun on vása ní-kandixa ndó ña ñikā'an ra?” ³² ¿Án kivi ka'an yó ñivi kuiti kúu na taxi ndayí nda'a tãJuan? —káchí na, ká'an tá'an na.

Ká'an tá'an na saá chi yí'ví na koṭo saā nañoo, chi ndi'i nañoo kándixa na ndí tãJuan xikuu ra ñii tãprofeta. ³³ Ta saá ndakuijn na, káchí na si'a xí'in tãJesus:

—On xínj ndj yu kúu na taxi ndayí nda'a tãJuan —káchí na.

Ta saá tãJesus ñikā'an ra xí'in na:

—Ta ni yí'j, on ka'anj xí'in ndó míkíā kixi ndayí kómíj ña ké'éj chiño yó'o —káchí ra.

12

Cuento yó'o ndátoto'on xā'a ñivi na on vá'a na táti ño'o

noṭo yóo tón uva

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ta kixá'á tãJesus ká'an ra xí'in na, ndátoto'on ra ñii cuento ña saná'a ra na, káchí ra saá:

—Saá ndo'o ñii tã, naṭaan ra tón uva. Ta kisa va'a ra ñii namā xino nduu ña ndi'i noṭo ño'o noṭo naṭaan ra tón uva. Ta xāta ra noṭo ño'o ta kisa va'a ra ñii noṭo ko'on nduta tíuva, ta kisa

va'a ra ñii torre noo kundoo ñivi kundaa na tón uva yó'o. Ta saá satati ra ño'o ra xí'in tón uva inká ñivi, ta kee ra kua'an ra inká ñoo xíká ní. ² Ta kixaa yatin kivi ña ka'nda na tíuva yó'o, ta tá xí'in yiton tón uva tiví ra ñii tamozo ra kua'an ra naki'in ra sava tíuva ña kuu ya'vi ra. ³ Ta ñivi na táti ño'o noo yoo tón uva tjin na tamozo yó'o, ta kani ní na ra, ñi-xiin na taxi na rí nda'a ra, ta saá ndikó vichí ra kuano'o ra. ⁴ Ta ta tá xí'in yiton tón uva tuku tiví ra inká ta kua'an ra naki'in ra tíuva. Ta koon na yuu ra, ta'ví na siní ra, ta sakuka'an na noo ra, ta taxin na ra ndikó ra kuano'o ra ve'e tapatrón. ⁵ Ta ta tá xí'in yiton tón uva tuku tiví ra inká tamozo kua'an ra, ta xa'ni na tayó'o. Ta saá tiví tuku ra kua'a ní namozo kua'an na, ta kani ní na sava nayó'o, ta xa'ni na sava nayó'o.

⁶ Ta saá on koó ka inká na kúchiño ti'ví ra ko'on, ta ñindoo ñii ta kuu sa'ya mji ra, ta kí'vi ní ini ra xini ra sa'ya ra yó'o. Ta saá tiví ra sa'ya ra kua'an ra noo ñivi na táti ño'o, chi xani ini ra: “Ndixa kasa to'ó na sa'ya mji yó”, ká'an ra. ⁷ Ta na táti ño'o xini na kixaa talo'o sa'ya ra, ta ñika'an na xí'in tá'an na, káchí na saá: “Takaá kuu sa'ya ta nataan tón uva, ta sa'ya ra yó'o kuu ta naki'in ñakuíká xí'in ño'o yó'o táná kivi yivá ra. Na'a ndó ná ko'yo ka'ni yó ra, ta kindoo yó xí'in ndi'i ñakuíká ra”, káchí na. ⁸ Ta saá tjin na ra, ta xa'ni na ra, ta sakana na yiki koñu ra nda satá nama ña xino nduu noo yoo tón uva. Saá ndi'i cuento yó'o —káchí ta Jesús.

⁹ Ta ta Jesús ñika'an ra xí'in ñivi na xini so'o cuento yó'o:

—¿Vitin yukia ke'é taa ta xí'in yiton tón uva? Ká'an i xí'in ndó, ndikó ra naxaa ra, ta sandi'i ra xa'a nivi na táti ño'o ra. Ta tuku satati ra ño'o ra inká nivi.

10 '¿An on vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios, ña káchí saá?:

Yoo yuu ña ni-xiin nivi na kisa va'a ve'e koni ñó'o na,
ta mii yuu yó'o nduu ña yuu ñanoó nákaa xa'a ve'e.

11 Ndios kúu ta kisa ndivi saá, ña'a livi ní kúu ña ke'é Ndios,

ta mii yó náka'nda ini yó xini yó ñayó'o, káchí nivi,

káchí to'on Ndios —káchí taJesús xí'in na.

12 Ta saá xani sinj na ndúkú na ndasaá koo tiin ña'a na, chi kundaa ini na cuento ña nika'an taJesús ndí ká'an ña xa'a na. Ta ni-kuchiño tiin na ra, chi yí'ví na kotó saa nivi na ndoo yó'o. Ta saá kee na kuá'an na.

Ñayó'o ká'an xa'a ña chá'vi nivi kota nda'a nagobierno

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

13 Ta ti'ví na sava nafariseo xí'in na ndikon partido taHerodes kuá'an na noo taJesús ña sativi na ñii to'on ka'an taJesús. 14 Ta kixaa na noo taJesús, ta nika'an na si'a xí'in ra:

—Tata maestro, xini ndi yó'ó kúu ún taa ta ká'an ñandaa, ta on vása ndi'i ini ún ña ká'an nivi xa'a ña sáná'a ún, ta on vása náxaxin ún nivi, ta ñii ki'va ká'an ún xí'in ndi'i na. Sáná'a ún ñandaa xa'a yichi Ndios. Ta vitin kóni ndi ndaka to'on ndi yó'ó, ¿án va'a cha'vi yó kota noo tarey

César ñoo Roma? ¿Án on vá'a cha'vi yó ña?
—káchí na xí'in ra.

¹⁵ Ta tãJesús kúndaã ini ra ndí na ovi yu'u kúu na, kóni na koto ndoso na ra, ta ñika'an ra xí'in na:

—¿Ndachun kóni ndó koto ndoso ndó yi'i?
Taxi ndó ñii si'ún ná koto i noo ña.

¹⁶ Ta tãxi na ñii si'ún nda'a ra, ta xito ra ña, ta ñindaqã to'on ra na:

—¿Yo na'ná, ta yo kivi kúu ña yoo noo si'ún yó'o?

Ta ndakuin na:

—Si'ún yó'o kómí ña na'ná xí'in kivi tarey César —káchí na.

¹⁷ Ta ñika'an tãJesús xí'in na:

—Taxi ndó nda'a tarey César ña kúu kuenda ra, ta taxi ndó nda'a Ndios ña kúu kuenda Ndios —káchí tãJesús xí'in na.

Ta ñaka'nda ní ini na chi va'a ní ñika'an ra.

*Ñayó'o ká'an xã'a ñivi ñixi'i ta nataku na
(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)*

¹⁸ Nasaduceo kixaa na noo tãJesús. Nasaduceo yó'o kúu na naná'no na sáná'a ta ká'an na ndí na ñixi'i on vása nataku ka na. Ta ñindaqã to'on na tãJesús:

¹⁹ —Tata maestro, ndayí Ndios ña ñitaa tãMoisés, káchí ña saá: “Tá ñii tã ñixi'i ra, ta on koó sa'ya ra ní-xiyo xí'in ñásí'í ra, ta ñani ra xini ñó'ó tonda'a ra xí'in ña ñindo yó'o, ña kivi koo sa'ya na. Ndatán koo sa'ya tã ñixi'i, saá koo sa'ya nayó'o”, káchí ndayí ña ñitaa tãMoisés. ²⁰ Ta, ¿yukia káchí yó'ó xã'a ñayó'o? Chi saá ndo'o tã, uxã ñani kúu ra. Tãnoó tonda'a ra xí'in

ñii ña'a, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na ní-xiyo. ²¹ Ta ñani ra taɔvi tonda'a ra xí'in ñáña'a yó'o, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na ní-xiyo. Ta ñani ra taun̄i tonda'a ra xí'in ñáña'a yó'o. Ñii k̄i'va ndo'o tañoó xí'in taɔvi, saá ndo'o taun̄i yó'o, n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na ní-xiyo. ²² Ta ñani ra takom̄i tonda'a ra xí'in ñáña'a yó'o, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na. Ta ñani ra taɔ'on tonda'a ra xí'in ñáña'a yó'o, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na. Ta ñani ra taiño tonda'a ra xí'in ñáña'a yó'o, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na. Ta ñani ra tauxa tonda'a ra xí'in ñáña'a yó'o, ta n̄ixi'i ra, ta ɔn koó sa'ya na. Ta saá n̄ixi'i m̄ii ñáña'a yó'o. ²³ Ta k̄ivi nataku ndi'i na n̄ixi'i, ¿yukú ta kuu yi ñáña'a yó'o?, chi ndi'i ta uxá ñani n̄ixiyo ra xí'in ñá —káchí na xí'in taJesús.

²⁴ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Sándá'vi xí'in m̄ii ndó, chi naa ní ini ndó, ɔn vása kúndaꝓ ini ndó ña ká'an to'on Ndios, ni ɔn vása kúndaꝓ ini ndó ña kúu ndee Ndios. ²⁵ Saá chi k̄ivi nataku na n̄ixi'i, ɔn vása tonda'a ka na ñoyívi ñino, ni ɔn vása taxi na sa'ya na tonda'a na xí'in inka ñivi. Ndatán yóo naángel ñoyívi ñino, saá koo ñivi na kundɔo xí'in Ndios. ²⁶ Xa'a ña nataku na n̄ixi'i, ¿án ɔn vása ní-ka'vi ndó yukia ñika'an Ndios xí'in taMoisés xina'á, k̄ivi x̄ini ra yiton ñiño xixi nó? Káchí ra saá: “Yi'i kúu Ndios, ta taAbraham, taIsaac, xí'in taJacob kisa to'ó ra yi'i vitin”, káchí Ndios. ²⁷ Ta xí'in to'on yó'o kúndaꝓ ini yó ndí táku ka x̄i síkuá yó yó'o, chi na ndixa n̄ixi'i ɔn kuchiño na kasa to'ó na Ndios. Sána ini ndó chi ɔn vása kúndaꝓ

ini ndó ndí n̄ivi na n̄ixi'j̄i tuku nataku na —káchí taJesús xí'in nasaduceo.

Ñayó'o ká'an xa'q ndayí ña xínj̄i ñó'ó ní ka noo ink̄a ndayí

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Ñii tāa tāa sáná'a ndayí Ndios k̄ixaa ra x̄inj̄i so'o ra ña n̄ika'an tá'an na. Ta k̄undaa ini ra va'a ní ndakuijn̄ taJesús yu'u na, ta saá n̄indaqa to'on ra taJesús:

—Tata, ¿ndá ndayí Ndios kúu ña xínj̄i ñó'ó ní ka noo ndi'i ink̄a ndayí?

²⁹ Ta ndakuijn̄ taJesús:

—Ndayí ña xínj̄i ñó'ó ní ka kúu ñayó'o: “Koni so'o ndó, naIsrael, Ndios Yivá yó kúu ñii laá Ndios. ³⁰ Kuki'vi ini ndó koni ndó Ndios xí'in ndi'i ním̄a ndó, xí'in ndi'i ini ndó, xí'in ndi'i s̄inj̄i ndó, xí'in ndi'i ndee ndó.” Ñayó'o kúu ndayí ñanóó, ña xínj̄i ñó'ó ní ka. ³¹ Ndatán sáná'a ndayí ñanóó, saá sáná'a ndayí ñaovi, káchí ña saá: “Ñii k̄i'va ndatán k̄i'vi ini ndó x̄ini ndó xí'in m̄ji ndó, saá kuki'vi ini ndó koni ndó natá'an ndó.” On koó ka ink̄a ndayí ña ndaya'ví ní ka noo ovi ndayí yó'o —káchí taJesús.

³² Ta tāa sáná'a ndayí Ndios n̄ika'an ra:

—Va'a ní ká'an ún, Tata Maestro. Ñandaa ká'an ún yóo ñii laá Ndios, ta on koó ka ink̄a Ndios. ³³ Ña kuki'vi ini yó koni yó Yivá yó Ndios xí'in ndi'i ním̄a yó, xí'in ndi'i s̄inj̄i yó, xí'in ndi'i ini yó, xí'in ndi'i ndee yó, ta ña kuki'vi ini yó koni yó natá'an yó ndatán k̄i'vi ini yó x̄ini yó xí'in m̄ji yó kúu ña ndaya'ví ní ka noo ndi'i ña soko yó

xí'in ña ka'mi yó noo nama yii ve'e Ndios —káchí ta sáná'a ndayí.

³⁴ Tá taJesús xinj so'o ra va'a ní ndíchí nika'an ta sáná'a ndayí, ta káchí ra saá xí'in ra:

—Yatin ní yóo ún ña kivi ún yichí noo xá'nda chiño Ndios.

Ta saá nda ñii nivi ni-xiin ka na ndaka to'on na ra ña koto ndoso ña'á na.

*Ñayó'o ká'an xa'a yu kúu nave'e Cristo
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)*

³⁵ Ta taJesús saná'a ra nivi yé'é ve'e ño'o ká'no, ta káchí ra saá xí'in na:

—¿Ndachun na sáná'a ndayí Ndios ña nitaa taMoisés xina'á káchí na ndí Cristo, ta ti'vi Ndios sakaku ra nivi, kuu ñii sa'ya ñani síkuá tarey David? ³⁶ Chi Níma Ndios nika'an ini taDavid, ta nitaa ra to'on yó'o, ña káchí saá:

Ndios nika'an ra xí'in taKá'no noo i:

“Koo ún xí'in i siin kua'á i noo táyi tón to'ó yó'o, tãda kivi taxi i koyo ndi'i na káni tá'an xí'in ún tixin xa'a ún”, káchí Ndios,

nitaa taDavid xina'á. ³⁷ Xí'in to'on yó'o taDavid káchí ra Cristo kúu taKá'no noo ra. Ta, ¿mí kúchiño kúu Cristo sa'ya ñani síkuá taDavid? —káchí taJesús xí'in na.

Ta ku'a ní nivi ndóo yó'o, ta kúsi ní ini na xinj so'o na ña nika'an ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi chikaq ra
kuachi
sata na sáná'a ndayí Ndios*

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ta taJesús saná'a ka ra na, káchí ra saá:

—Koto va'a ndó on kundikōn ndó yichi nivi na sáná'a ndayí Ndios, chi kuiti ká'vi na ndayí ta on vása kasa ndivi na ña. Kísa ká'no xí'in mji na, kúsiñ ní ini na kundixin na tikoto va'a, ta kuá'an vaxi na noo nivi ña koto ña'á na. Ta xíka na noyá'vi, ta kóni na ña kasa to'ó ní nivi na, ³⁹ ta kútoo ní na kundoo na táyi tón ná'no tón to'ó tón yoo ve'e ño'o sinagoga. Ta noo yoo viko xíxi, ndúkú na kundoo na noo táyi ná'no tón to'ó. ⁴⁰ Ta ké'é na ña on vá'a, chi kíndaa na ve'e náña'a ná nixi'i yi. Ta ndi'i ke'é na saá ta xí'in ñavatá ini na, xá'an na ve'e ño'o sinagoga, ta na'á ní ká'an na xí'in Ndios. Ké'é na saá xa'a ña kóni na kani sijn nivi ndí nayó'o kúu navá'a ní noo Ndios. Ta xa'a ña on vá'a ké'é na, Ndios saxo'vi ka ra nayó'o noo inká nivi —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a si'un ña nisoko ñii ña'a ñá nixi'i yi

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Ta saá xikoo taJesús yé'é ve'e ño'o ká'no, yatin noo ñíndichi caja ña ñó'o si'un xa'a Ndios. Ta xito ra nivi táan na si'un ini caja. Ta nakuíká táan na kuá'a ní si'un ini caja yó'o. ⁴² Ta kixaa ñii ña'a ndá'ví ñá nixi'i yi, táan ñá ovi si'un kuálí ini caja, ta lo'o ní ndáka si'un yó'o. ⁴³ Ta taJesús kana ra uxu ovi naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta nika'an ra xí'in na:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, ñándá'ví yó'o taxi ñá ví'í ka si'un noo ña taxi nakuíká, ⁴⁴ chi nakuíká, vará taxi na kuá'a ní si'un, ta kindoo ví'í ka ña nda'a mji na. Ta ñándá'ví yó'o, vará lo'o ní si'un ní'i ñá, ta taxi ndi'i ñá si'un ña kómí ñá, ta saá

sandakoo ñá ndi'i ña xínj ñó'ó ñá —káchí taJesús xí'in na.

13

*Ñayó'o ká'an xa'a ve'e ño'o ká'no ñoo
Jerusalén*

ndi'i xa'a ña ñii kivi ña vaxi

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ta saá taJesús keta ra ve'e ño'o ká'no ta kuá'an ra, ta ñii taxíka xí'in ra nika'an ra xí'in ra:

—Tata Maestro, koto ún, indachun ná'no ní yuu ñó'o kuva'a ve'e ño'o yó'o! ¡Ndachun livi ní ve'e ño'o yó'o!

² Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—¿An xíto ún ndi'i ñalivi yó'o? Nda ñii ka yuu on koo ka sata inka yuu. Saá chi ñii kivi ña vaxi tani ve'e ño'o yó'o ta ndi'i xa'a ña —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a seña ña saná'a
xa yatin kixaa kivi sondí'i ñoyívi yó'o*

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ta saá kuá'an na xiki tón Olivo ña nákaa noo xíto ndaa ve'e ño'o ká'no. Ta xikoo taJesús noo ño'o, ta taPedro, taJacobo, taJuan xí'in taAndrés xíto na on koó ka ñivi, ta kixaa na noo ra, ta nika'an na xí'in ra:

⁴ —Tata, kóni ndi ndato'on ún xí'in ndi, ¿ama koo saá ña kachí ún? ¿Nda seña kuu ña koni ndi ña kundaa ini ndi xa kúyatin ndi'i xa'a ve'e ño'o ká'no yó'o? —káchí na.

⁵ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Koto va'a ndó ña on sandá'ví nivi ndó'ó.
⁶ Saá chi kuá'a ní taa kixaa, ta kivi kixaa ñii ñii na, ta ka'an na xí'in ndó, kachí na saá: “Yi'í kúu Cristo, taa ta ti'ví Ndios sakaku nivi ñoyívi yó'o”, kachí na xí'in ndó, ta sandá'ví na kuá'a ní nivi.

⁷ Ta koni so'o ndó yóo kuachi xá'ni tá'an na ñoo yatin, ta xá'ni tá'an na ñoo xíká, ta on kuyi'ví ndó. Chi xini ñó'ó kundivi ndi'i ñayó'o, ta saá ni, ta'an kixaa kivi ñasondí'í ñoyívi yó'o.

⁸ Kivi ña vaxi nakuíta nivi na ñoo ná'no ka'ni tá'an na xí'in nivi na inká ñoo ná'no, ta ñoo noo yóo narey ka'ni tá'an na xí'in inká ñoo noo yóo inká narey. Ta kuá'a ní xiiña taan noo ño'o, ta koo ní soko, ta nakuíta nanivi chi ndi'i ní ini na, ta saá ní ini na, ta kani tá'an na xí'in natá'an na. Ñayó'o kuiti kuu ña kixá'á ña xo'vi ní nivi.

⁹ Ta ndó'ó, kundaa xí'in mji ndó, chi tiin na ndó'ó ko'on ndó xí'in na, ta nataxi na ndó'ó nda'a nachiño ná'no, ta kani ní na ndó'ó ve'e ño'o sinagoga. Taxi na kuachi xa'a ndó noo nagobernador án noo narey chi na ndíkon yi'í kúu ndó. Tá kundoo ndó noo nachiño yó'o, ta saá kukomí ndó yichí ka'an ndó to'on ñava'a xa'a i. ¹⁰ Si'na nivi na kándixa yi'í xini ñó'ó ka'an ndoso na to'on ñava'a xa'a i noo ndi'i nivi na ndóo ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o, ta saá kixaa kivi sondí'í. ¹¹ Tá tiin na ndó'ó ko'on ndó xí'in na, ta chikaa na kuachi xa'a ndó noo nachiño, ta on kundi'i ini ndó xa'a to'on ña ndakuijn ndó. Saá chi mji kivi ña kundó'o ndó saá, Ndios taxi ra to'on ña ka'an ndó noo nayó'o, chi on sivi mji ndó'ó kuu na ka'an noo na, ta Níma Ndios ña yóo ini ndó kuu ña ka'an. ¹² Kivi ña vaxi sava nataa taxi na kuachi xa'a ñani na noo nachiño,

ta sava na kúu yivá taxi na kuachi xa'a sa'ya na noo nachino. Ta sava na kúu sa'ya kasa toon na noo yivá si'i na, ta taxi na kuachi xa'a mji yivá si'i na yó'o noo nachino, ta nachino ka'an na saá: "Ná kivi nayó'o." ¹³ Ndi'i nivi kusaá ini na koni na ndó'ó chi na ndikon yichi i kúu ndó. Tá on sandakoo ndó yichi i ta kundikon va'a ndó ña, nda kixaá kivi ndi'i ña xo'vi ndó ñoyivi yó'o, ta Ndios sakaku ra ndó'ó ña kutaku ndó xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi —káchí tajesús.

¹⁴ Ta ndó'ó na ká'vi to'on yó'o, xini ñó'ó kundaá ini ndó to'on yó'o ña nika'an tajesús xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Kuiya xina'á taprofeta Daniel nika'an ra xa'a ña on vá'a ñakini ña sandi'i xa'a ñayii. Ta kixaá kivi koto ndó yóo ña on vá'a ñakini yó'o ve'e ño'o ká'no, ta ndi'i na ndóo estado Judea yó'o, xini ñó'ó kee na ta kono na ko'on na noo yóo yuku síkón. ¹⁵ Tá yóo nivi ta nándoso na sinj ve'e na, ta nayó'o on vá'a noo na ndi'vi na naki'in na ña kómí na ve'e na. ¹⁶ Tá yóo nivi ta ñó'o na yuku, ta nayó'o, on vá'a ndikó ka na ve'e na naki'in na tikáchí na. ¹⁷ ¡Ndá'ví ní náña'a ná ñó'o sa'ya, ta ndá'ví ní náña'a ná yóo sa'ya válí na chíchín, chi ndeé ní koo ña xo'vi ná kivi kundivi ñayó'o saá! ¹⁸ Ndukú ndó noo Ndios ña on kuu ña kivi vixin ní ña kundo'o ndó saá. ¹⁹ Nda kivi noo ña kisa va'a Ndios ñoyivi yó'o tанда vitin, nanivi xo'vi na. Ta kivi koo ña on vá'a yó'o saá, ndeé ní ka xo'vi ndi'i nivi. Ta nda ñii ka kivi ña vaxi on xo'vi ka na ndatán xo'vi na kivi yó'o. ²⁰ Ta xa'a ña kúndá'ví ini Ndios xini ra nivi na nakaxin ra ndikon yichi ra kúu ña chitonj ra salo'o kivi xo'vi

n̄ivi ñoyívi yó'o. Tá ɔn vása ní-chitóni ra saá, níkúu, ta nda ñii n̄ivi ɔn kivi kāku na n̄o ña yo'vi ní xó'vi na.

²¹ 'Tá yóo n̄ivi na ka'an xí'in ndó: "Yó'o yóo Cristo ta ti'ví Ndios sakaku na ñoyívi yó'o", án "Koto ndó, kā yóo ra", kachí na xí'in ndó, ta ɔn kandixa ndó na. ²² Chi nakuita ku'a ní navatá ta ka'an na, kachí na si'a: "Yi'i kúu Cristo ta ta ti'ví Ndios", ta inká na ka'an, kachí na: "Yi'i kúu taprofeta ta ká'an ndoso to'on Ndios", ta ɔn sivi nandā kúu na. Navatá yó'o tondā na ke'é na milagro ña sandá'ví na n̄ivi, tãdā yatin kuchiño sandá'ví na n̄ivi na nākaxin Ndios kundikon̄ yichi ra. ²³ Ta ndó'ó koto va'a ndó, chi vitin kũndā ini ndó ndi'i ñayó'o, chi xa ndato'on̄ i xí'in ndó —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

*Ñayó'o ká'an xq'a seña ña saná'a
xa yatin kixaā kivi ndikó taJesús ñoyívi yó'o
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)*

²⁴ Ta tuku n̄ika'an taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Ta kivi kán, tá ndi'i ña xó'vi n̄ivi, ta ña ño'o ká'no yé'e kunaa n̄o ña, ta tíyo ɔn vása naye'e ka rí, ²⁵ ta tikiimi kee rí ñoyívi ñino ta koyo rí, ta ndi'i ña kómí ndē yóo ñoyívi ñino kanda ña ta kisin ndi'i ñayó'o. ²⁶ Ta saá ndi'i n̄ivi koni na yi'i, ta ta kixi n̄o Ndios, ta vāxīi ma'ñō vik̄o, xí'in ndē ká'no, xí'in ndi'i ña yé'e livi. ²⁷ Ta yi'i ti'ví̄i naángel̄ ko'on̄ na nakaya na ndi'i n̄ivi na nākaxin̄ i na kúu na ndíkon̄ yichīi. Ta n̄ivi yó'o kee na ndi'i saá xiiña n̄o ño'o ñoyívi yó'o xí'in ñoyívi ñino, ta kixaā na n̄ō i.

28 'Ta ndó'ó, saku'á ndó ta kundaa ini ndó ña sáná'a yiton tón higo: Tá xa vaxi nduxáá nó, ta nákooyuku yúta nda'a nó, ta saá kundaa ini ndó xa ñikuyatin ní kixaa saví. 29 Ta kivi xito ndó xa ku'aañ kundivi ndi'i ñayó'o ña ndato'on i xí'in ndó, ta saá kundaa ini ndó xa vaxi kuyatin kivi ndikó i ñoyívi yó'o. 30 Ta ndixa ká'aañ i xí'in ndó, ñivi na xito kixá'á seña yó'o kutaku ka na nda ndi'i kundivi ndi'i ña ndato'on i xí'in ndó. 31 Ña ñoyívi ñino xí'in ña ñoyívi yó'o ñii kivi vaxi ndi'i xa'a ña, ta to'on i on ndi'i xa'a ña, ta kindoo ña ndi'i saá kivi.

32 'Nda ñii ñivi on vása xini na ama ndikó i, ni ñivi na ndóo ñoyívi yó'o, ni naángel na ndóo ñoyívi ñino, ni yi'i taa taSa'ya Ndios. Ta ñii laá Ndios Tata Yivá yó kúu taa ta xini ama ndikó i ñoyívi yó'o.

33 'Ta saá ndó'ó, koto va'a ndó, kundoo ti'va ndó ta ka'aañ ndó xí'in Ndios, chi on vása xini ndó ama ndikó i ñoyívi yó'o. 34 Ndatán ke'é ñii taa ta ku'aañ xiká, saá ké'é i xí'in ndó. Saá chi tayó'o sandakoo ra ve'e ra, ta taxi ra ndayí nda'a namozo ra, ta ñii ñii na sakuiso ra na chiño, ta xa'nda chiño ra noo ta ndaa yé'é ve'e ra ña koo ti'va ra. 35 Ta ká'aañ i xí'in ndó, kundito ndó chi on vása xini ndó ama ndikó i, án ku'aañ kuñoó, án ma'ño ñoo, án xitaan naa ka ta kána nduxú chée, án xitaan ñitivi, kuu ña ndikó i. 36 Koto va'a ndó koto ñii kama ndikó i, ta naní'i ndó'ó ndóo ndó kisin ndó. 37 Ta to'on ká'aañ i xí'in ndó, ká'aañ i xí'in ndi'i ñivi: Ná kundoo ti'va ndó —káchí taJesus xí'in na.

14

Ñayó'o ká'an xá'a ña ká'an tá'an ñivi tiin na taJesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Ta kúmanj ovi kivi ña tondaa kivi kana viko Pascua,* xí'in inká viko noo xíxi najudío sítá va'a ña on koó levadura kómí. Ta na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu ndúkú na ndasaá koo kasa va'a na kuachi vatá xá'a taJesús, ta tiin na ra ña ka'ni ña'á na. ² Ta ñiká'an na, káchí na saá:

—On kuchiño tiin yó ra kivi viko, koto koni ndi'i nanivi ñoo yó'o, ta siso na nda'yi na, ta kani tá'an na, ta koo ní kuachi —káchí na.

Ñayó'o ká'an xá'a ñii ña'a kivi chikaa ña nduta támi xá'an sijní taJesús

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ta yóo taJesús ñoo Betania ve'e taSimón, ta xikomí kue'e tá'yi naní ña lepra. Tá yóo taJesús xíxi ra noo mesa, ta kixaa yatin ñii ña'a ní'i ñá ñii yuyú ña kuvá'a xí'in yuú naní alabastro, tixin ña ñó'o nduta tá xá'an támi ní, tá kuvá'a xí'in yuku nardo kúu rá, ta nduta yó'o kúu tá yá'ví ní. Ta ñixa'no ñá sikon yuyú yó'o ta chikaa ndi'i ñá rá sijní taJesús. ⁴ Ta sava na ndóo ñisaa ní na xini ña'á na, ta ñiká'an na xí'in tá'an na:

—¿Ndachun sandi'i ña'a yó'o xá'a nduta yá'ví ní? ⁵ Va'a ka ná siko ñá nduta yó'o ta unj ciento

* **14:1** Pascua najudío kána ña uxá kivi xá'a ña náká'an na ndasaá Ndios sakaaku ra naxij sikuá na noo ñaño Egipto kujya xina'á.

sj'ún denario† naki'in ñá, níkúu, ta saá kuchiño chindeé ñá nandá'ví —káchí na, ká'ạn na.

Ta ká'ạn na tọ'on ọn vá'a xí'in ñá.

⁶ Ta ịJesús nịkạ'ạn ra xí'in na:

—Ọn kạ'ạn ndó tọ'on kuáchí xí'in ñáña'a yó'o. ịNdachun sándi'i ndó ñá? Chi ñava'a kúu ña ke'é ñá xí'in ị. ⁷ Ndi'i saá kịvị yóo nandá'ví xí'in ndó ta kúchiño chindeé ndó na. Ta yị'ị, salo'o ní kạ kịvị yóo ị xí'in ndó. ⁸ Ñáña'a yó'o ke'é ñá ñava'a, chịkaạ ñá nduta tá xá'an támi sịnị ị ña kịsa ti'va ñá yịkí koñu ị ña nduxun ña. ⁹ Ndixa ká'ạn ị xí'in ndó, ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o ọọ kạ'ạn ndoso na tọ'on ñava'a xa'a ị, ndato'on na xí'in nịvi yukia ke'é ñáyó'o. Ta saá naká'an nịvi xa'a ñava'a ke'é ñá xí'in ị —káchí ịJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'ạn xa'a ịJudas ndasaá kịndo ra xí'in naná'no ña nataxi ra ịJesús nda'a na (Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Ta saá ịJudas Iscariote, ị kúu ñii ị ị ị uxu ọvị xika xí'in ịJesús, kee ra nịxa'ạn ra ọọ naná'no ọọ nasutu ña nataxi ra ịJesús nda'a na. ¹¹ Ta kịsị ní ini na xịnị so'o na ña nịkạ'ạn ịJudas xí'in na, ta nayó'o nịkạ'ạn na xí'in ra:

—Tá nataxi ún ra nda'a ndị, ta taxa'vi ndị yó'ó —káchí na.

Ta saá kịxá'á ndúkú ịJudas ndasaá koo nataxi ra ịJesús nda'a na.

† 14:5 Ñii denario kúu sj'ún ña kúu ya'vi ñii ị ị ị kịsa chiño ñii kịvị.

*Ñayó'o ká'an xa kuá'an kuñoó
ta xixi taJesús xí'in naxíka xí'in ra*

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Ta ñitondaa kivi kixá'á viko xixi najudío sítá va'a ña on koó levadura kómí, ta ñii ñii ve'e na, xá'ni na ndikachi lo'o ña náká'an na viko Pascua. Ta naxíka xí'in taJesús ñindaḱa tḱ'on na ra:

—¿Míkíá kóni ún kasa ndivi ndi ña kuxu yó viko Pascua? —káchí na.

¹³ Ta saá tḱ'ví taJesús ovi naxíka xí'in ra, káchí ra saá xí'in na:

—Kuá'an ndó, ta kuá'an kivi ndó ñoo Jerusalén, ta nakutá'an ndó xí'in ñii ta ndiso kisi takuií, ta kundikon ndó ko'on ndó satá ra, ¹⁴ ta ve'e noḱ kivi ra, ka'an ndó xí'in ta xí'in ve'e yó'o: “TaMaestro tḱ'ví ndi'i vaxi ndi ndaḱa tḱ'on ndi yó'ó: ¿Míkíá yóo ñii cuarto ve'e ún noḱ kuxu ra viko Pascua xí'in ndi'i, naxíka xí'in ra?”, kachí ndó. ¹⁵ Ta saá ta xí'in ve'e saná'a ra ndó'ó míkíá yóo ñii cuarto ká'no ve'e ra ña kánóo piso ovi, noḱ yóo ndi'i ña xini ñó'ó ndó. Ta ve'e yó'o kasa ndivi ndó ña kuxu yó viko Pascua —káchí taJesús xí'in na.

¹⁶ Ta ovi naxíka xí'in ra kee na kuá'an na, ta ñiki'vi na ñoo Jerusalén, ta naní'i na ndatán yóo ña ñika'an taJesús xí'in na, ta kisa ndivi na ña kuxu na viko Pascua.

¹⁷ Tá kuá'an kuñoó, kixaa taJesús xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra. ¹⁸ Ta ndóo na xixi na noḱ mesa, ta ñika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, ñii ndó'ó na xixi xí'in i kúu ta ta sḱó kuí'ná yi'i, ta nataxi ra yi'i nda'a ñivi na sáa ini xini yi'i —káchí ra.

19 Ta kixá'á nayó'o kúchuchú ní ini na, ta ñii ñii na n̄indaḡa to'on na taJesús:

—Tata, ¿án yì'ì kúu ta ká'an ún xa'a?

Ta inka na n̄ika'an:

—¿Án yì'ì kúu ra?

20 Ta ndakuiin taJesús, káchí ra xí'in na:

—Ñii ndó'ó ta uxu ovì kúu ra, ta sáchii s̄ita va'a ini ko'o xí'in ì, tayó'o kúu ta s̄ikó kuí'ná yì'ì noo na s̄aa ini xíni yì'ì. 21 Ta yì'ì, ta ta kixi noo Ndios, ndixa xo'vì ní ta kivi ì, ndatán n̄itaa naprofeta xina'á. Ta, jndá'ví ní ta ta s̄ikó kuí'ná yì'ì noo na s̄aa ini xíni yì'ì! Va'a ka níxiyo on kaku tayó'o, níkúu —káchí taJesús xí'in na.

22 Tá ndóo ka na xíxi na, taJesús k̄'in ra s̄ita va'a, ta n̄ika'an ra xí'in Ndios:

—Tata Yivá yó, táxa'vi ún chi taxi ún s̄ita va'a kuxu ndì —káchí ra.

Ta ta'ví ra s̄ita va'a, ta taxi ra ña nda'a ñii ñii naxíka xí'in ra kuxu na. Ta n̄ika'an ra xí'in na:

—Naki'in ndó kuxu ndó s̄ita va'a yó'o, chi ñayó'o kúu yìkì koñu ì.

23 Ta k̄'in taJesús ñii copa ña ñó'o nduta vino, ta n̄ika'an ra xí'in Ndios:

—Tata Yivá yó, táxa'vi ún chi taxi ún nduta ko'o ndì yó'o —káchí ra.

Ta taxi ra copa ñó'o nduta vino yó'o nda'a na, ta ndi'ì na xí'ì na rá, 24 ta n̄ika'an ra saá xí'in na:

—Nduta yó'o kúu n̄ij ì ña kuìta. Ta xí'in ñayó'o Ndios chindú'u ra pacto xaá ña ka'an ndasaá kuchiño naki'in n̄ivi ñava'a Ndios. 25 Ndixa ká'an ì xí'in ndó, on ko'o ka ì nduta vino nda kixaa kivi nakutá'an yó noo xá'nda chiño Ndios.

Ta saá ko'o yó tándutá vino xaá —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús, ká'an ra ndi taPedro ka'an ra on vása xini ña'á ra
(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Ta ndi'i xita na ñii yaa ña ká'an xa'a Ndios, ta kee na kuá'an na xiki tón Olivo. ²⁷ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Ñoó vitin ndi'i ndó'ó sandakoo ndó yi'i, chi saá kundivi to'on Ndios ña ñitaa na xina'á, ña káchí saá: “Satakué'e i ta ta ndáa tándikachi, ta tándikachi yó'o kuíta ní'nó ndi'i rí”, káchí Ndios. ²⁸ Ta kivi natakui, ko'on si'na i ña kundati i ndó'ó ñoo estado Galilea —káchí taJesús xí'in na.

²⁹ Ta taPedro nika'an ra xí'in taJesús:

—Tata, tá ndi'i ñivi sandakoo na yó'ó, ta yi'i on sandakoo i yó'ó.

³⁰ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Ndixa ká'an i xí'in ún, ta'an ka kana nduxú chée ovi yichi ñoó vitin, ta xa uní yichi nika'an ún xí'in ñivi ña on vása xini ún yi'i —káchí taJesús xí'in ra.

³¹ Ta xí'in ndi'i ndee ra nika'an taPedro, káchí ra saá:

—Tata, tанда xini ñó'ó kivi i xí'in ún, ta nda ñii yichi on vása ka'an i on vása xini i yó'ó —káchí taPedro.

Ta ñii káchí saá nika'an ndi'i ka naxíka xí'in taJesús.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús ña kúchuchú ní ini
ra
ká'an ra xí'in Ndios
(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)*

³² Ta nixaa na ñii noo naní Getsemaní, ta nika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—Kundo ndó yó'o táná ko'onj ka'anj xí'in Ndios —káchí ra.

³³ Ta nika'an ra xí'in taPedro ta xí'in taJacobo xí'in taJuan, ku'a'an na xí'in ra ta nixaa na, ta kixá'a taJesús kúchuchú ní ini ra ta ndi'i ní ini ra. ³⁴ Ta nika'an ra xí'in unj tayó'o:

—Ndeé ní kúchuchú ini j anda ñii kóni ña kivi j. Kundati ndó yó'o ta kundito ndó, on kusun ndó —káchí taJesús xí'in na.

³⁵ Ta taJesús kee ra ku'a'an ra ñii xiiña xíka ka lo'o, ta xikuxítí ra ta xikundee ra nda noo ño'o, ndukú ra noo Ndios, tá kúchiño ví, ta on taxi Ndios xo'vi ra. ³⁶ Ta káchí ra xí'in Ndios saá:

—Tata Yivá mji j, xini va'a j yó'ó kúchiño kasa ndivi ún ndi'i saá ña'a. Ta ña kóni j kúu ña on taxi ún ña xo'vi j. Ta saá ni, on kundivi ña kóni mji j, ta va'a ka ná kundivi ña kóni mji ún —káchí taJesús xí'in Ndios.

³⁷ Ta saá nakundichi ra, ta ndikó ra kixaa ra noo ndó unj naxíka xí'in ra. Ta ndi'i nayó'o kisin na. Ta taJesús nika'an ra xí'in taPedro:

—¿An kisin ún? ¿An on vása kúchiño ún kundito ún vará ñii hora?

³⁸ Ta nika'an ra xí'in unj naxíka xí'in ra:

—On kusun ka ndó ta kundito ndó ka'an ndó xí'in Ndios ña on nakava ndó kuachi. Ndó'ó, yóo ini ndó ke'é ndó ñava'a, ta on kúchiño ndó

ke'é ndó ñava'a yó'o xí'in ndeē m̄ji ndó —káchí t̄aJesús xí'in na.

³⁹ Ta tuku nd̄ikó t̄aJesús kūa'an ra, ta ñ̄ka'an ra xí'in Ndios ndatán yóo to'on ña si'na ñ̄ka'an ra. ⁴⁰ Ta nd̄ikó tuku ra k̄ixāa ra ñōo ndóo naxíka xí'in ra, ta naní'i ra na k̄is̄in na, saá chi ndeé ní x̄i'j na ma'ná. Ta nayó'o on vása x̄in̄i na yuk̄iā ka'an na xí'in ra. ⁴¹ Ta yich̄i un̄i ñ̄xa'an ra ta ñ̄ka'an ra xí'in Ndios, ta nd̄ikó ra k̄ixāa tuku ra ñōo ndóo naxíka xí'in ra, ta ñ̄ka'an ra xí'in na:

—¿Án va'a kusun̄ ka ndó ta nakindéē ka ndó? Koto ndó, xa ñ̄itondaa hora ña nataxi na ȳi'j, t̄aa t̄a k̄ixi ñōo Ndios, nda'a ñ̄ivi na on vá'a. ⁴² Ndakoo ndó, ná ko'yo. Ta koto ndó, yó'o vaxi t̄a nataxi ȳi'j nda'a ñ̄ivi na s̄aa ini x̄ini ȳi'j —káchí t̄aJesús.

Ñayó'o ká'an x̄a'a ndasaá tiin na t̄aJesús
(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Tá t̄a'an̄ ka ndi'i ka'an t̄aJesús xí'in na, ta k̄ixāa t̄aJudas t̄a kúu ñ̄ii t̄a ux̄u ov̄i x̄ika xí'in t̄aJesús. Ta k̄ixāa kūa'a ní ñ̄ivi xí'in ra, ta ní'i na espada xí'in yiton. Nax̄ikūa'a ñōo najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no ñōo nasut̄u xa t̄i'ví na ñ̄ivi yó'o ña tiin na t̄aJesús. ⁴⁴ Ta t̄aJudas xa si'na ñ̄ka'an ra xí'in na ndasaá nakoni na t̄aJesús, káchí ra si'a:

—Taa t̄a chindeé̄j xí'in ña ch̄itōi ñōo kúu t̄aJesús. Ta tiin ndó ra katón ndó ra ta ko'on̄ ra xí'in ndó ñōo naná'no —káchí ra xí'in na.

⁴⁵ Ta saá k̄ixāa ra, ta ñ̄itondaa yatin ra ñōo t̄aJesús, ta ñ̄ka'an ra:

—Kua'a, Tata Maestro.

Ta n̄ich̄ito ra noḡ taJesús. ⁴⁶ Ta saá n̄ivi na yóo xí'in taJudás x̄and̄ik̄on t̄iin na taJesús.

⁴⁷ Ta ñii ta ndík̄on saṭa taJesús t̄ava ra espada, ta k̄andoso va'a ra ñii so'o ta k̄isa chiño noḡ taká'no noḡ nasut̄u. ⁴⁸ Ta n̄ika'an taJesús xí'in n̄ivi na t̄iin ña'á:

—¿An x̄ani s̄inj̄i ndó takuí'ná kúu j̄? ¿Ndachun vaxi ndó noḡ j̄ ní'i ndó espada xí'in yiton ña tiin ndó ȳi'j̄? ⁴⁹ Ta ȳi'j̄, ndi'i saá k̄iv̄i n̄ix̄iȳo j̄ sáná'a j̄ n̄ivi ve'e ño'o ká'no, ta n̄i-tiin ndó ȳi'j̄. Ta ndi'i ñayó'o kundo'o j̄ vitin, chí saá x̄in̄i ñó'ó kundivi to'on Ndios ña n̄itaa naprofeta —káchí taJesús.

⁵⁰ Ta ndi'i nax̄ika xí'in ra sandakoo na taJesús, ta x̄ino na kuá'an na.

Ñayó'o ká'an x̄a'a ñii talo'o ta kuá'an saṭa taJesús

⁵¹ Ta ñii talo'o ndík̄on ra kuá'an ra saṭa taJesús, ta ní'no ra ñii laá tikot̄o ndík̄a noḡ, ta n̄ivi t̄iin na ra, ⁵² ta tayó'o sandakoo ra tikot̄o ndík̄a noḡ nda'a na, ta k̄ee ra yálá ra x̄ino ra kuá'an ra.

Ñayó'o ká'an x̄a'a taJesús k̄iv̄i k̄ix̄aa ra noḡ nachiño

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Ta saá n̄ivi na t̄iin taJesús, n̄ix̄aa ra xí'in na noḡ taká'no noḡ nasut̄u. Ta nakutá'an ndi'i nax̄ikuá'a noḡ najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noḡ nasut̄u. ⁵⁴ Ta taPedro ñii x̄iká ndík̄on ra kuá'an ra saṭa taJesús anda n̄ix̄aa ra ve'e tasut̄u ká'no. Ta x̄ikoo ra xí'in napolicia nasaá ra yatin noḡ x̄ix̄i ño'o k̄e'e ve'e yó'o.

55 Ta naná'no nḡḡ nasutu xí'in ndi'i inkā nachiño naní na Junta Suprema nándukú na nivi na ka'an to'on vatá ña kuva'a kuachi xa'a ta Jesús, ta saá kuchiño nataxi na ra nda'a nivi ña ka'ni na ra, ta ni-kuchiño naní'i na kuachi ra.

56 Chi kuva'a ní nivi nika'an na to'on vatá xa'a ra, ta ña nika'an na on vása ní-nakutá'an to'on na.

57 Sava na nakuíta na nika'an na ñavatá xa'a ra, káchí na saá:

58 —Ndi'i xini so'o ndi nika'an ra, káchí ra: “Yi'i sandi'i xa'a ve'e ño'o ká'no yó'o ña kisa va'a nivi, ta tixin ña uní kivi kasa va'a i inkā ve'e ño'o ña on sivi kuva'a xí'in nda'a nivi kuu ña”, káchí ta Jesús —káchí na.

59 Ta ni-kuchiño nakutá'an to'on ña nika'an na.

60 Ta taká'no nḡḡ nasutu nakundichi ra ma'ño ndi'i na ndóo yó'o, ta nindaqa to'on ra ta Jesús:

—¿An on vása ndakuiin ún yu'u na? ¿Yukía kachí ún xa'a to'on ña ká'an nayó'o xa'a ún?

61 Ta ta Jesús tásiin yóo ra, on vása ní-ndakuiin ra nda ñii to'on. Ta taká'no nḡḡ nasutu tuku nindaqa to'on ña'a ra:

—¿An Cristo ta ti'ví Ndios kúu ún? ¿An ndixa Sa'ya Ndios kúu ún? —káchí ra.

62 Ta ndakuiin ta Jesús:

—Oon, yi'i kúu i. Ta kivi ña vaxi koto ndó yi'i, ta ta kixi nḡḡ Ndios, xa yóo i nḡḡ táyi tón yóo siin kua'a Ndios, ta ta kómí ndi'i ndee, ta koni ndó yi'i ndikó i ñoyívi yó'o, ta vaxi i ma'ño viko —káchí ta Jesús.

63 Ta taká'no nḡḡ nasutu ndi'i xini so'o ra ñayó'o, ta nisaá ní ra, ta ndata ra tikoto mji ra, ta nika'an ra:

—On vása xínì ñó'ó kạ yó inkạ ñivi taxi na kuachi xa'a ra. ⁶⁴ Ndo'ó xínì so'o ndó ndí ñikạ'an ra ñii kúu ra xí'in Ndios, ta ñii kuachi ká'no ní ño Ndios kúu ña ñikạ'an ra saá. ¿Yukía xáni ini ndó ke'é yó xí'in tayó'o? —káchí ra xí'in naná'no na kúu nachíño.

Ta ndi'i nayó'o ñikạ'an na ndí yóo kuachi ra, ta xínì ñó'ó kivi ra.

⁶⁵ Ta sava na kixá'á na kúndaa na tási yu'u na ño ra, ta ñakasi na ño ra ta káni na ra xí'in yíkí nda'a na, ta káchí na saá:

—Tá taprofeta tạ xínì va'a kúu ún, ta saá kạ'an ún xí'in ndi, ¿yukú ndi kani yó'ó? —káchí na xí'in ra.

Ta napolícia xí'in xa'nda nda'a na kani na ño ra.

Ñayó'o kạ'an xa'a tạPedro kivi ñikạ'an ra unì yichi

on vása xínì ra tạJesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Ta yóo tạPedro ke'e ve'e taká'no ño nasutu, ta kixaa ñii ña'a ñá kisa chiño ño nave'e yó'o.

⁶⁷ Ta xínì ñá tạPedro yóo ra nása ra yatin ño xíxi ño'o, ta xito kaxín ñá ño ra, ta ñikạ'an ñá xí'in ra:

—Saá tuku yó'ó kúu ún ñii tạ ñixika xí'in tạJesús, tạ kixi ñoo Nazaret —káchí ñá.

⁶⁸ Ta tạPedro ñikạ'an ra, káchí ra saá:

—On vása xínì takaan, ni on vása kúndaa ini yukía kạ'an ún xí'in i.

Ta saá kee ra yé'é ke'e ve'e yó'o. Ta kana ñii nduxú chée. ⁶⁹ Ta ñáña'a kisa chiño yó'o xínì

tuku ñá ra, ta n̄ka'an ñá xí'in nan̄ivi, káchí ña saá:

—Tayó'o kúu ñii tatá'an taJesús —káchí ñá.

⁷⁰ Ta taPedro tuku n̄ka'an ra:

—On vása xín̄i takaa —káchí ra.

Ta n̄iya'a ñii kán̄i lo'o, ta nan̄ivi yíta yatin noo taPedro, ta n̄ka'an tuku na xí'in ra saá:

—Ndixa yó'ó kúu ún ñii tatá'an taJesús, chi k̄ixi ún estado Galilea, saá chi ndatán ká'an nakán saá ká'an ún —káchí na.

⁷¹ Ta k̄ixá'á taPedro xí'in ndi'i ndeē ra n̄ka'an ra, káchí ra saá:

—Xa n̄ka'an̄i xí'in ndó, on vása xín̄i takaa. ¡Ndios ná saxo'v̄i ra ȳi'í tá ñavatá ká'an̄i! —káchí ra.

⁷² Ta x̄and̄ik̄on k̄ana nduxú chée yich̄i ov̄i. Ta saá naká'an taPedro to'on ña n̄ka'an taJesús xí'in ra: “Ta'an̄i k̄a kana nduxú chée ov̄i yich̄i ñoó vitin, ta xa un̄i yich̄i n̄ka'an ún xí'in n̄ivi ndí on vása xín̄i ún ȳi'í.” Ta kúchuchú ní ini taPedro, ta k̄ixá'á ra ndeé ní xáku ra ña naká'an ra to'on yó'o.

15

*Ñayó'o ká'an x̄a'q ña nataxi na taJesús
kua'an ra noo taPilato*

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ta n̄it̄ivi ink̄a k̄iv̄i xitaan ní, ta naná'no noo nasutu nakutá'an na xí'in naxikua'a noo najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in ndi'i ink̄a nachíño na kúu Junta Suprema, ta nakoo yu'ú na yukíā ke'é na xí'in taJesús. Ta saá katón na taJesús, ta kua'an ra xí'in na, ta n̄ixaa na nataxi na ra nda'a tagobernador Pilato. ² Ta

taPilato nindaḡa to'on ra taJesús, káchí ra xí'in ra:

—¿Án ndixa yó'ó kúu ún Rey noḡ najudío?
—káchí ra.

Ta ndakuijn taJesús:

—To'on mji ún káchí yi'i kúu tarey.

³ Ta naná'no noḡ nasutu taxí na kuá'a ní kuachi xa'a taJesús. ⁴ Ta taPilato tuku nindaḡa to'on ra taJesús:

—¿Án on ndakuijn ún yu'u na? ;Koni so'o ún ndí kuá'a ní kuachi táxi na xa'a ún!

⁵ Ta taJesús nda ñii to'on ni-ndakuijn ra. Ta naka'nda ní ini taPilato xa'a ñayó'o.

Ñayó'o ká'an xa'a taPilato nika'an ra xini ñó'ó kivi taJesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Ñii ñii viko Pascua tagobernador saña ra ñii ta nákaa ini ve'e kaa ko'on ndíka ra. Ta najudío káxin na yu kúu tayó'o. ⁷ Ta yóo ñii taq naní ra Barrabás, nákaa ra ini ve'e kaa xí'in natá'an ra, chi kisa toon na ta kani tá'an na xí'in naná'no na xá'nda chiño noḡ na, ta xa'ni na nivi. ⁸ Ta kuá'a ní nivi nakutá'an na noḡ tagobernador, ta kixá'á na ndúkú na noḡ ra ña saña ra ñii ta nákaa ini ve'e kaa, chi saá ké'é tagobernador ñii ñii kuyá. ⁹ Ta taPilato nindaḡa to'on ra nivi yó'o, káchí ra saá:

—¿Án kóni ndó saña i taRey noḡ ndó'ó najudío? —káchí ra xí'in na.

¹⁰ Saá chi kundaḡa ini taPilato ndí naná'no noḡ nasutu na kisa kuini ini xini taJesús kúu na, ñakán ntaxi na ra nda'a ra. ¹¹ Ta naná'no noḡ nasutu yó'o chú'u na nivi ña ndúkú na ko'on

ndíkạ tạBarrabás. ¹² Ta tạPilato tuku nịkạ'ạn ra xí'in na:

—¿Yukía koo tạạ tạ ságunaní ndó tạRey ụọ ndó najudío?

¹³ Ta ndạkuiin na, nịkạ'ạn na:

—¡Ná kivi ra! ¡Katakaạ ndaa ún ra nda'ạ tón cruz! —káchí na.

¹⁴ Ta saá tuku nịndạkạ tọ'on tạPilato na:

—¿Yu kúu kuạchi nịki'vi ra?

Ta ndeé kạ nịkạ'ạn nayó'o, káchí na saá:

—¡Katakaạ ndaa ún ra nda'ạ tón cruz!

¹⁵ Ta tạPilato kóni ra kasa ndivi ra ña kóni nivi, ta saá saña ra tạBarrabás, ta xa'nda chiño ra ụọ natropa ña kani na tạJesús xí'in kuártá ña nó'ni kạ sịin ụọ, ta katakaạ ndaa na ra nda'ạ tón cruz.

¹⁶ Ta natropa, kuạ'ạn tạJesús xí'in na ve'e chiño ká'no, ta nịxaạ na ta nạkaya na ndi'i kạ natropa. ¹⁷ Ta kịndaa na tikọtọ ndixin tạJesús ta sạkundixin na ra ñii tikọtọ ndí'í, ndạtán yóo tikọtọ ndixin tạrey, ta kịsa vạ'a na ñii corona ñiño ta chịnóo na ña sịni ra. ¹⁸ Ta kịxá'á na kạ'ạn na si'a xí'in ra:

—¡Ná koo vạ'a tạRey ụọ najudío! —káchí na, kúsiki na ra.

¹⁹ Ta sụku na tón yitọn sịni ra, ta kụndaa na tási yu'u na ụọ ra, ta xịkuxítí na ụọ ra ña kúsiki na kisa tọ'ó na ra. ²⁰ Tá ndi'i ña kúsiki na ra ta xáku ndaa na ra, ta saá kịndaa na tikọtọ ndí'í ndixin ra, ta tuku sạkundixin na ra tikọtọ mịi ra. Ta kuạ'ạn ra xí'in na ña katakaạ ndaa na ra nda'ạ tón cruz.

Ñayó'o ká'ān xā'a ndasaá katakaa ndaa na taJesús

nda'a tón cruz

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Ta nākutá'an na xí'in ñii taa ta kixi ñoo Cirene naní ra Simón, tayó'o kúu yivá taAlejandro xí'in taRufo, ta ndee ra yukū kuano'o ra yichí ñoo Jerusalén. Ta natropa kisa nduxa na xí'in tayó'o ña kuiso ra tón cruz taJesús.

²² Ta kua'an taJesús xí'in na, ta nixaa na ñii xiiña naní ña Gólgota, ña kóni kachí Leke Sijí Ndií. ²³ Ta natropa taxi na nduta vino tá nasaka xí'in nduta mirra ko'o ra, ta taJesús ni-xiin ra ko'o ra nduta yó'o. ²⁴ Ta saá katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz, ta natropa nata'ví na tikoto ra. Chikaa na ndati ña koto na yukú ñii ñii nayó'o naki'in ñii ñii lo'o tikoto taJesús.

²⁵ Njtondaa kaa jin xitaan,* ta katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz. ²⁶ Ta chinoo kútu na ñii tón viti lo'o sijn tón cruz, ta noo tón viti yó'o nakayí to'on ña ká'ān xā'a kuachi ra, ta kachí ña saá: “Tayó'o kúu taRey noo najudío.” ²⁷ Ta katakaa ndaa na ovi takuí'ná sijn taJesús, ñii takuí'ná tákaa ndaa nda'a tón cruz tón ñíndichi sijn kua'á ra, ta inkā ra tákaa ndaa nda'a tón cruz tón ñíndichi sijn yitin ra. ²⁸ Saá kundivi to'on Ndios ña njtaa naprofeta xina'á xā'a taa ta ti'ví Ndios sakaku ra na ñoyívi yó'o, kachí ña saá: “Kani sijn njivi ñii kúu ra xí'in njivi na on vá'a, na toon ní ini”, kachí ña.

* **15:25** Kaa jin xitaan naní ña kaa unj noo nañoo Roma, chi kaa noo noo nañoo Roma kúu kaa uxā xitaan.

29 Ta nanivi yá'a yichí nõõ tákaã ndaa taJesús kándiva'a ní na xí'in ra, ta káva na sijní na, káchí na saá xí'in ra:

—Yó'ó kúu taa ta nika'an: “Yi'i sandi'ii xa'a ve'e nõ'o ká'no, ta tixin ña uní kivi tuku kasa va'ai ña”, kachí ún, ³⁰ ta vitin, sakaku xí'in mji ún, ta sanoo xí'in mji ún nda'a tón cruz! —káchí na xí'in ra.

³¹ Ta ñii ki'va saá na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no nõõ nasutu kúsiki na ra ta xáku ndaa na ra, ká'an na xí'in tá'an na, káchí na saá:

—Tayó'o sakaku ra inká nivi, ta on vása kivi sakaku xí'in mji ra vitin. ³² Tá ndixa kúu ra Cristo, ta Rey nõo yó Israel, ta ná sanoo xí'in mji ra nda'a tón cruz vitin ña koto yó, ta saá kandixa yó ra —káchí na.

Ta na ovi tákaã ndaa xí'in ra kúsiki ña'a na ta kándiva'a na xí'in taJesús.

Ñayó'o ká'an ndasaá nixi'i taJesús

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Ta nitondaa kaa uxu ovi ma'ño ndivi, ta kixá'a kúnaa ndi'i ñoyivi andá kaa uní xikuaa.†

³⁴ Ta kaa uní kúu ña, ta saá ndeé va'a nika'an taJesús, káchí ra saá:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —káchí taJesús. To'on yó'o káchí ña saá: Tata Yivá mji i, Tata Yivá mji i, ¿ndachun sandakoo ún yi'i?, káchí ña.

³⁵ Ta sava nivi na yíta yatin yó'o, xini so'o na ña nika'an ra, ta káchí na saá:

—Koní so'o ndó, tayó'o kána ra taprofeta Elías ña chindeé ña'a ra —káchí na.

† **15:33** Kaa uxu ovi ndivi nani ña kaa ñño nõõ naño Roma, ta kaa uní xikuaa nani ña kaa jin nõõ naño Roma.

³⁶ Ta ñii t̄ayó'o xíno ra kūa'an ra, ta sāchii ra ñii tikot̄o kūikon xí'in vino yiyá, ta ch̄inóo ra ñayó'o noo yit̄on, ta nd̄ikó ra taxi ra ko'o tāJesús, ta ñika'an t̄ayó'o xí'in ñivi:

—On ke'é ndó ra. Ná koto yó án kixi tāElías sanoo ña'á ra —káchí ra.

³⁷ Ta saá tāJesús xí'in ndi'i ndee ra ñika'an ra, ta ñixi'i ra. ³⁸ Tá mií saá x̄and̄ikon ñindātā ma'ñōo tikot̄o tákaā Cuarto Yij̄ ve'e ño'o ká'no, ta k̄ixá'á ña ñindātā ña chí ñino ta noo ña ndā ñino. ³⁹ Ta tā nd̄iso chiño xí'in ñii ciento natropa, yóo yatin ra noo tákaā ndaa tāJesús, ta x̄in̄i so'o ra ñii ndee ñika'an tāJesús ta ñixi'i ra, ta tā nd̄iso chiño yó'o ñika'an ra saá:

—Ndixa t̄ayó'o x̄ikuu Sa'ya Ndios —káchí ra.

⁴⁰ Ta ndā x̄iká yíta kūa'a ní násí'í x̄ito ná. Ñii ñáyó'o kúu ñāMaría Magdalena, inkā ña kúu ñāMaría, si'i tāJosé xí'in tāJacobo tālo'o, ta inkā ña kúu ñāSalomé. ⁴¹ Náyó'o kúu ná x̄ind̄ikon sātā tāJesús, ch̄indeé ná ra, k̄isa chiño ná noo ra estado Galilea. Ta yíta kūa'a ní inkā násí'í ná nd̄ikon sātā ra, ná k̄ixaā xí'in ra ñoo Jerusalén yó'o kúu ná.

*Ñáyó'o ká'an xa'a ña ñinduxun tāJesús
(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)*

⁴² Ta k̄ivi viernes kúu ña, ta k̄ivi yó'o k̄isa ndivi na ndi'i ña x̄in̄i ñó'ó na xa'a k̄ivi yij̄ ña nákindée na. Ta x̄ikuaa ta xa kūa'an kunaa kúu ña, xa yatin ní t̄ondāa hora ña k̄ixá'á k̄ivi ña nakindée na. ⁴³ Ta k̄ixaā tāJosé, tā k̄ixi ñoo Arimatea, ta kúu ra tāchiño ká'no tātá'an naJunta Suprema. Ta ndáti ra k̄ivi k̄ixá'á ka'nda chiño Ndios ñoyívi

yó'o. Ta ɔn vása ní-yi'ví ra, ta n̄ixá'ʌn ra n̄oɔ t̄aPilato ndukú ra yíkí koñu t̄aJesús ña sandúxun ra ña. ⁴⁴ Ta n̄aka'nda ní ini t̄aPilato x̄inj̄i so'o ra ña kama ní n̄ixi'i t̄aJesús, ta k̄ana ra t̄a ndíso chiño xí'in ñii ciento natropa v̄axi ra, ta n̄indaḱa t̄o'on ña'á ra:

—¿Án ñandaḱa n̄ixi'i t̄aJesús? —káchí ra.

⁴⁵ Ta t̄a ndíso chiño yó'o n̄ika'ʌn ra, káchí ra:

—Ndixa xa n̄ixi'i t̄aJesús.

Ta saá t̄aPilato t̄axi ra yich̄i nda'a t̄aJosé naki'in ra yíkí koñu t̄aJesús. ⁴⁶ Ta t̄aJosé s̄ata ra ñii tikoto v̄a'a, ta n̄ixaa ra ta sanoo ra yíkí koñu t̄aJesús nda'a tón cruz, ta xí'in tikoto v̄a'a yó'o ch̄isúku ndaa ra yíkí koñu t̄aJesús. Ta n̄ixá'ʌn ra ta ch̄ikaḱa v̄a'a ña'á ra ini kavua, ta n̄akasi ra yé'é kavua yó'o xí'in ñii yuu ká'no. ⁴⁷ Ta ñáMaría Magdalena xí'in ñáMaría si'í t̄aJosé x̄ito ná m̄ik̄ia ch̄inóo na yíkí koñu t̄aJesús.

16

*Ñayó'o ká'ʌn x̄a'q̄ t̄aJesús k̄iv̄i n̄atak̄u ra
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

¹ Ta n̄iya'a k̄iv̄i ȳij̄i ña nákindée najudío, ta ñáMaría Magdalena xí'in ñáSalomé, xí'in ñáMaría si'í t̄aJacobo, s̄ata ná ña'a ña xá'an támi ña ko'ɔn ná ch̄ikaḱa ná ña yíkí koñu t̄aJesús. ² Ta xitaḱan ní ta sakán k̄eta ño'o, k̄iv̄i n̄oó semana ña kúu domingo, kuá'ʌn ná n̄oɔ n̄induxun t̄aJesús.

³ Ta ká'ʌn xí'in tá'an m̄ji ná, káchí ná saá:

—¿Yuu kúu na chindeé m̄ji yó ña sakuta'a na yuu ña n̄ona k̄i'vi yó kavua yó'o? —káchí ná.

⁴ Ta saá n̄ixaa ná, ta n̄akoto ná on vása ndási ka yé'é kavua xí'in yuu ká'no. ⁵ Ta n̄ikí'vi ná ini kavua. Ta x̄ini ná ñii t̄aa yóo ra s̄in kua'a noo x̄indú'u ȳikí koñu taJesús, ta ndíxin ra ñii tikoto káni, yaa ní ña, ta násí'í yó'o n̄iyi'ví ní ná. ⁶ Ta saá n̄ika'an ra xí'in ná:

—On kuyi'ví ndó. Ndó'ó nándukú ndó taJesús taño Nazaret, t̄aa t̄a k̄atakaa ndaa na nda'a tón cruz. Xa n̄ataku ra. On koó ka ra yó'o. Koto ndó noo ch̄inoo na ra. ⁷ Ta kua'an ndó ta ndato'on ndó xí'in taPedro xí'in inka na n̄ixika xí'in ra, kachí ndó saá xí'in na: “Ko'on si'na taJesús noo ndó ña kundati ra ndó'ó estado Galilea. Kán koni ndó ra, tá yóo ña n̄ika'an ra xí'in ndó”, kachí ndó xí'in na —káchí t̄aa yó'o xí'in násí'í yó'o.

⁸ Ta saá násí'í yó'o kee ná yé'é kavua, ta x̄ino ná kua'an ná, yí'ví ní ná and̄a k̄isin ná kua'an ná. Ta n̄i-xiin ná ndato'on ná xí'in nd̄a ñii n̄ivi, saá chi yí'ví ní ná.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
k̄ivi n̄it̄ivi ra noo ñaMaría Magdalena
(Jn. 20:11-18)*

⁹ Ta saá taJesús n̄ataku ra xitaan ní k̄ivi noo semana ña kúu domingo. Ta si'na n̄it̄ivi ra noo ñaMaría Magdalena ña xa t̄ava ra ux̄a n̄ima ndiva'a x̄ikomí. ¹⁰ Ta saá kua'an ña ndato'on ña xí'in na n̄ixika xí'in ra. Ta n̄aní'i ña nayó'o, ndóo na kúchuchú ní ini na ta xáku ní na. ¹¹ Ta x̄ini so'o na ña n̄ika'an ña xa n̄ataku taJesús, saá chi xa x̄ini ña ra, ta n̄i-xiin nayó'o kandixa na ña.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
kivi n̄t̄ivi ra noo ovi na x̄indik̄on sata ra
(Lc. 24:13-35)*

¹² TaJesús, kivi n̄t̄ivi ra yichi noo ovi n̄ivi na kuḗ'an yuku, ta on vása ná'a ka ra tá si'na xa na'a ra. ¹³ Ta na ovi yó'o nd̄ikó na ta n̄ixaa na noo yoo inka na x̄indik̄on sata taJesús, ta ndato'on na x̄i'in nayó'o ña xa x̄ini na ra, ta na x̄ini so'o ñayó'o n̄i-xiin na kandixa na.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
ña sakuiso chiño ra naxíka x̄i'in ra
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)*

¹⁴ Ta saá taJesús n̄t̄ivi ra noo na uxu ñii naxíka x̄i'in ra, tá ndoo ka na noo mesa. Ta ndeé ní n̄ika'an ra x̄i'in na on vá'a ké'é na xa'a ña n̄i-xiin na kandixa na ña natak̄u ra, chi kisa só'o x̄i'in m̄i na, saá chi n̄i-xiin na kon̄i so'o na to'on ña n̄ika'an n̄ivi na x̄ini xa natak̄u ra. ¹⁵ Ta saá n̄ika'an ra x̄i'in na:

—Kuḗ'an ndó ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o ta ka'an ndoso ndó to'on ñava'a xa'a i noo n̄ivi. ¹⁶ N̄ivi na kandixa ȳi'i ta kuchu na, ta saá N̄dios sakaku ra na ña kutaku na x̄i'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi. Ta n̄ivi na on vása kandixa ȳi'i, nayó'o kuḗchi ndiso na ta kuḗchi ñayó'o taxi ña ña xo'vi ní na ndi'i saá kivi ña vaxi. ¹⁷ Ta vitin ká'an i x̄i'in ndó, milagro yó'o koo x̄i'in na kándixa ȳi'i: x̄i'in ndayíi ta x̄i'in kivi i tava na ním̄a ndiva'a; ta ka'an na inka noo to'on xaá ña on vása ní-sakuá'a na; ¹⁸ tá ñii sana tiin na t̄ikoo xati ta on koo ña kundo'o na; tá ñii sana ko'o na táveneno ta on koo ña kundo'o na; ta chinoo na nda'a na sin̄i án noo kí'vi na ndeé ndó'o ta

nduva'a na. Milagro yó'o kuu ña kunakaꝝ xí'in na kándixa yí'i —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ña ndaa ra
kuano'o ra ñoyívi ñino
(Lc. 24:50-53)*

¹⁹ Tá ndí'i ñika'an taJesús saá xí'in na, ta ndaa ra kuano'o ra ñoyívi ñino, ta xíkoo ra siin kua'á Ndios. ²⁰ Ta saá na ñixika xí'in ra kixá'á na kua'an na ka'an ndoso na to'on Ndios noo ñivi ndí'i saá xiiña. Ta mji taJesús chíndeé ra na ña yóo milagro xí'in ñivi. Xa'a ñayó'o ñivi na xito milagro yó'o ta na ñixika xí'in taJesús kúndaꝝ ini na ndí to'on ká'an ndoso na kúu ñandaꝝ. Saá yóo ña.

**Alcatlatzala Mixtec New Testament
Mixtec, Alcatlatzala: Alcatlatzala Mixtec New
Testament (New Testament+)**

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Alcatlatzala

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

a74bfb3f-bd55-5ab9-983e-8d19de48c198